

Dr.sc. Marta Dragičević Prtenjača*

Reana Bezić**

PERSPEKTIVA UVODENJA DOKTRINE *DOLI INCAPAX* U HRVATSKO MALOLJETNIČKO KAZNENO PRAVO

1.02 Прегледна научна статија

УДК: 343.91-053.5(497.5)

Apstrakt

U radu se razmatra mogućnost uvođenja dotkrine doli incapax u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo za djecu koja su ostvarila obilježja kaznenog djela u dobi od 10 do 14 godina, ako se kod njih utvrdi discernimento. Trenutnim zakonskim rješenjem isključena je primjena (maloljetničkog) kaznenog prava na djecu koja su ostvarila obilježja kaznenog djela, a bila su mlađa od 14 godina. Radi dobivanja šireg uvida u problematiku i možebitna rješenja konzultirat će se povijesni pravni izvori, pozitivopravna uređenja poredbenih sustava te praksa nadležnih (pravosudnih) tijela u Hrvatskoj.

Ključne riječi: maloljetničko kazneno pravo, doktrina 'doli incapax', discernimento

* Dr.sc. Marta Dragičević Prtenjača, docentica na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: mdragicev@pravo.hr.

** Reana Bezić, mag. iur., član Max Planck partnerske grupe za „Balkan kriminologiju“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu: r.bezic@balkan-criminology.eu.

I UVODNO

Slučaj iz prakse potaknuo je na promišljanje o opravdanosti uvođenja nove (stare) doktrine *doli incapax i discernimenta* u Hrvatsko (maloljetničko) kazneno pravo.¹ U Hrvatskoj je Zakonom o sudovima za mladež kao *lex specialis*-om u odnosu na opće kazneno zakonodavstvo (Kazneni zakon (dalje: KZ)² i Zakon o kaznenom postupku (dalje: ZKP)³) uveden tzv. treći model u kojem su sudovi za maloljetnike uspostavljeni kao posebna odjeljenja (odjeli, vijeća) redovnih sudova,⁴ a što je slučaj i u većini zakonodavstava kontinentalnog prava (primjerice Austrija, Belgija, Italija, Njemačka, Slovenija, te posebno Francuska i Nizozemska, koje uz kaznenu nadležnost imaju i građansku nadležnost u postupanju)⁵ izuzev Poljske koja ima specijalizirane obiteljske sudove koji postupaju i u slučajevima maloljetničke delinkvencije.⁶ Zanimljivo, a vezano za problematiku odgovornosti maloljetnika, nadležnost sudova za mladež u Hrvatskoj postoji od navršene 14 godine života maloljetnog počinitelja kaznenog djela,⁷ a prestaje s navršenom 23. godinom života.⁸ Tako postavljenim jasnim okvirom nadležnosti postupanja, ne postoji mogućnost provođenja kaznenog postupka, za osobe koje su ostvarile i obilježaja vrlo ozbiljnih kaznenih djela ako su te osobe u vrijeme ostvarivanja tih obilježja bile mlađe od 14. godina, nego u takvim slučajevima postupa Centar za socijalnu skrb.⁹ U tom kontekstu, a posebno imajući u vidu rješenja u drugim državama te praksi ESLJP-a, mogla bi se razmotriti mogućnost uvođenja kaznene odgovornosti i za osobe mlađe od 14 godina (primjerice u dobi od 10-14),¹⁰ i to ponajprije za teške delikte (primjerice ubojstvo ili teško ubojstvo, razbojništvo, iznudu i sl.), ako se utvrdi da su dovoljno zrele, tj. da kod njih postoji *discernimenta* (i *doli capax*) ili drugim riječima da su ubrojivi.¹¹ S tim u vezi

¹ Slučaj teškog ubojstva dječačića od tri godine od stran njegove majke i curice za koju se raspravljalo ima li 14 godina ili još nema, a što je bilo ključno za postojanje kaznene odgovornosti te djevojčice.

Informacije o slučaju su dostupne na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/totalna-rekonstrukcija-zvjerstva-koje-je-zaprepastilo-drzavu-kako-je-ubijen-djecak-denis-uznemirujuca-kronologija-strasnog-zlocina/6138961/> (7.5.2018.)

² Kazneni zakon NN, 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17.

³ Zakon u kaznenom postupku NN, 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17.

⁴ Čl. 37. ZSM-a

⁵ Carić, A.; Kustura, I. (2010b). Kamo ide maloljetničko kazneno zakonodavstvo? – 2. dio, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 47, br. 4, str. 792-801.

⁶ Stando-Kawecka, B. (2010). Poland, u Dünkel, F., Grzywa, J., Pruijn, I., Šelih, A., (ur.), Juvenile Justice Systems in Europe, Current Situation and Reform Developments, Vol. 2, Forum Verlag Godesberg, str. 1009.; Carić; Kustura (2010b), str. 799.

⁷ Ako je u trenutku počinjenja kaznenog djela imao navršenih 14 godina

⁸ Čl. 36. i čl. 49. ZSM-a

⁹ čl. 49. ZSM-a „Kad je u postupku utvrđeno da osoba u vrijeme počinjenja kaznenog djela nije navršila četrnaest godina života, kaznena prijava bit će odbačena ili postupak obustavljen i podaci o djelu i počinitelju bit će dostavljeni centru za socijalnu skrb“.

¹⁰ Djeca te dobi već dobro razlikuju dobro od zla, i što smiju i što ne smiju činiti, a tim i tzv. *delicta per se* kod kojih je protupravnost očigledna primjerice ubojstvo, teško ubojstvo, razbojništvo i sl.

¹¹ Trenutno su prihvaćena shvaćanja da su djeca do 14 godine neubrojiva, zbog svoje dobi i životne zrelosti.

postavlja se teza (H1) potrebno je uvesti *doli incapax*¹² u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo za djecu u dobi od 10 do 14 godina, koja su ostvarila obilježja (težeg) kaznenog djela. Naravno da je za očekivati, ako se i uvede ova doktrina u hrvatski pravni sustav, da bi se primjenjivala iznimno i u onim slučajevima kada bi djeca ostvarila obilježja težih kaznenih djela, jer je dobro poznata trenutna praksa hrvatskih pravosudnih tijela koja oko 60% prijava maloljetničkog kriminala rješavaju putem načela svrhovitosti.¹³

O tome što bi se imalo razumjeti težim kaznenim djelom u doktrini, teoriji i praksi do danas ne postoji suglasje. Tako se jedno vrijeme smatralo da su to kaznena djela za koja se mogla izreći kazna zatvora od 3 godine,¹⁴ dok su neki autori (*Horvatić, Derenčinović, Cvitanović*)¹⁵ smatrali da su to kaznena djela za koja se može izreći kazna zatvora od 5 godina ili teža.¹⁶ U svakom slučaju trebalo bi se imati na umu da bi naglasak u primjeni *doli incapax* trebao biti na kaznenim djelima po sebi lat. *delicta per se*, a manje na čisto zabranjenim kaznenim djelima, lat. *delicta mere prohibita*.¹⁷

Željelo bi se još pojasniti zašto se predlaže granicu moguće kaznene odgovornosti, postaviti na 10 godina, tj. uvesti tzv. prijelazni režim uvođenjem načela *discernimenta* u hrvatski pravni sustav za osobe od 10 do 14 god. Iako ne postoje znanstvene (kaznenopravne) studije u Hrvatskoj koje bi se bavile dobi koja bi bila optimalna za uvođenje kaznenopravne odgovornosti, odlučilo se za dob od 10 godina iz sljedećih razloga. Dijete u dobi od 10 godina ima se smatrati već dovoljno integriranim u društvo i socijalizirano (riječ je u pravilu o učenicima četvrтog razreda osnovne škole), te dovoljno sposobno za rasuđivanje da znaju što bi smjela, odnosno što ne bi smjela činiti naročito ako se imaju u vidu kazana djela *delicta per se*. Naravno u toj prijelaznoj doboj granici od 10 do 14 godina, presumpcija bi bila (za razliku

Vidjeti više u Božićević-Grbić, M.; Roksandić Vidlička, S. (2011). Reforma maloljetničkog kaznenog prava i sudovanja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18, br. 2, str. 686.; za više vidjeti Carić; Kustura (2010a). Kamo ide maloljetničko kazneno zakonodavstvo? – 1. dio, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 47, br. 3., str. 605-620.

¹² Autorice su se odlučile za doktrinu *doli incapax* kod koje postoji pretpostavka, tj. presumpcija da osoba, odnosno dijete nije sposobno za rasuđivanje i shvaćanje te da nema *dolus malus*, ili *discernimento* ali se ipak ta presumpcija može oboriti, tj. utvrditi suprotno da postoji *doli capax*. Na taj način ostaje kao pravilo dobra granica kaznene odgovornosti od 14 godina, a kao iznimka bi se uvela mogućnost utvrđivanja kaznene odgovornosti i mlađih osoba, tj. djece u dobi od 10 do 14 godina.

¹³ Za više vidjeti Izvješće DZS-a za 2016. godinu br. 1606/2017, str. 21. (939/1532 cca 61%); Izvješće DZS-a za 2015. godinu br. 1577/2016, str. 15. (1041/1739 cca 60%).

¹⁴ Prema starom Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama NN 111/97, 27/98, 128/99, 79/02 (dalje: ZZODS) bilo je definirano da će se težim kaznenim djelom smatrati kazneno djelo teže od tri godine. Također se danas kod definicije zločinačkog udruženja u čl. 328. st. 4. KZ-a nalazi se odredba koja upućuje na to da se ozbiljnim kriminalom smatra ako je zločinačko udruženje osnovano za počinjenje kaznenih djela za koja se može izreći kazna zatvora od 3 god. ili teža.

¹⁵ Autori tvrde da su teža kaznena djela ona za koja je propisana teža sankcija, ne navodeći točno o kojoj granici bi se radilo, ali također navode da su teža djela ona za koja je predviđeno kažnjavanje za pokušaj, a prema Kaznenom zakonu pokušaj je kažnjiv za djela za „... koja se može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža...“ (čl. 34. st. 1. KZ-a) u Horvatić, Ž.; Derenčinović, D.; Cvitanović, L. (2017). Kazneno pravo- opći dio II – Kazneno djelo i kaznenopravne sankcije. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 30. i 146.

¹⁶ Takvo stajalište je zastupao prof. dr. sc. Željko Horvatić u Horvatić, Ž. (2001). Kazneno pravo-opći dio, Zagreb.

¹⁷ Više o *delicta per se* i *delicta mere prohibita* vidjeti u Novoselec, P.; Bojanić, I. (2013). Opći dio kaznenog prava, Zagreb, str. 272.

od današnje fikcije) da ta djeca nisu sposobna za *dolus malus* i nisu ubrojivi (shvaćanje značenja svojeg postupanja i mogućnost vladanja svojom voljom), ali je ta presumpcija oboriva, čime bi se otvorila mogućnost i drugačijeg postupanja, ponajprije prema odredbama Zakona o sudovima za mladež (dalje: ZSM)¹⁸. Ukoliko bi se presumpcija oborila, tada bi dijete u toj dobi moglo biti odgovorno za kaznena djela. Pretpostavlja se kako će se takva odgovornost utvrđivati samo iznimno i u rijetkim situacijama, ali opet postojat će i takva mogućnost koje sada nema. To iz razloga što je prema trenutnom (maloljetničkom) kaznenopravnom uređenju (ZSM-u), propisana absolutna kaznena neodgovornost djeteta mlađeg od 14 godina.¹⁹

Teza je više idejne naravi nego li empirijske prirode iako se namjerava provjeriti (u granicama mogućeg) i empirijskim istraživanjem dostupnih statističkih podataka o tzv. 'dječjem kriminalu', povjesnom, te komparativnom metodom.

1.1. Tko je dijete, a tko maloljetnik u maloljetničkom kaznenom pravu

Pojmovno određenje, i razgraničenje značenja pojmove djeteta i maloljetnika potrebno je raspraviti u svrhu jasnijeg prikazivanja i analize problematike, jer se ti pojmovi jednim svojim dijelom sadržajno isprepliću.²⁰ S tim u vezi valja istaknuti činjenicu da se inače u hrvatskom pravnom sustavu pod pojmom djeteta imaju smatrati sve osobe do nenavršene 18 godine života sukladno odredbi Konvencije o pravima djeteta (dalje: Konvencija) „...svako ljudsko biće mlađe od 18 godina, osim ako se prema zakonu primjenjivom na dijete punoljetnost ne stječe ranije“.²¹ Znači granica stjecanja punoljetnosti je granica koja dijeli djecu

¹⁸ Zakon o sudovima za mladež, NN, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15

¹⁹ Odredbe ZSM-a se primjenjuju na maloljetne počinitelje kaznenih djela (14-18 godina), mlađe punoljetnike (18-21 godine) te u postupcima koji se vode zbog kaznenih djela počinjenih na štetu djece (dio četvrti ; čl. 113.- 121. ZSM-a); za više o kaznenopravnoj zaštiti djece vidjeti Cvjetko, B.; Singer, M. (2013). Kaznenopravna zaštita djece, Zagreb.

²⁰ Nerijetko se u akademskim člancima maloljetničkog kaznenog prava zna naići na definiranje određenih pojmove, tj. terminologiju koja će biti korištena u radu, a koja odstupa ili je drugačija od načelno prihvaćene ili uobičajene terminologije ili čisto radi razjašnjavanja značenja pojmove koji se koriste u pojedinoj državi.- Dünkel, F. (2014). Juvenile Justice Systems in Europe- Reform developments between justice, welfare and 'new punitiveness'. Kriminologijos studijos, br. 1, str. 32., bilj. 2.; dostupno na: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/196/articles/3676/public/31-76.pdf> (22.1.2018.)

U toj bilješki autor objašnjava zašto koristi terminologiju 'Youth' i 'Youth justice', umjesto terminologije 'Juvenile' koja je do tada bila prihvaćena u većini međunarodnih dokumenta. Također se referira na upotrebu termina 'Youth' u odnosu na termin 'Child' (dijete) objašnjavajući zašto ne koristi pojmom djeteta za te osobe iako ih Konvencija o pravima djeteta smatra i definira djetetom. Ujedno označava da termin 'Young adults' se odnosi na osobe od 18 do 21 godine, prema kojima se primjenjuje maloljetničko pravo (mlađi punoljetnici), iako je do tada bio učestao izraz 'adolescent'.

I u hrvatskoj se počinje problematizirati uporaba pojma maloljetnik kao počinitelj kaznenog djela, pa neki autori navode kako bi bolji pojmom bio mlade osobe u sukobu sa zakonom. No taj pojmom je odviše širok za maloljetničko kazneno pravo, budući da podrazumijeva sve mlade osobe koji dolaze u bilo kakav sukob sa zakonom, ne nužno kaznenim zakonom. Za više vidjeti na: https://www.pravo.unizg.hr/scsr/ktmsr/predmet/musszom_a/dokumenti (26.3.2018.)

²¹ Čl. 1. Konvencije o pravima djeteta, dostupna na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/ujedinjeni-narodi/konvencija-o-pravima-djeteta/> (27.11.2017.), koju je Republika Hrvatska ratificirala 1992. godine, podaci dostupni na: https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=ind&mtdsg_no=iv-11&chapter=4&clang=_en (27.11.2017.)

od odraslih osoba, a koja prema dikciji Konvencije može biti i manja od 18 godina, ako tako pojedina država odluči. U maloljetničkom kaznenom pravu dijete je osoba do nenavršenih 14 godina. Znači vidi se razlika u pojmovnom shvaćanju tko se ima smatrati djetetom. Djeca do 14 godina (koja ostvare obilježja kaznenog djela), kao što je navedeno, potpuno su kazneno neodgovorna, čime je usvojena doktrina potpune, tj. absolutne kaznene neodgovornosti djeteta.²² Međutim, potrebno je istaknuti kako države, a što ne proizlazi eksplisite iz odredbi Konvencije, imaju pravo određivanja i minimalne dobi za kaznenu odgovornost. Tako se dobna granica kaznene odgovornosti razlikuje od države do države. Primjerice Škotska ima dobnu granicu kaznene odgovornosti određenu na 8 godina, Malta na 9 godina, Švicarska, Velika Britanija (Engleska i Wells) i Velika Britanija (Sjeverna Irska) na 10 godina, Nizozemska na 12 godina, Francuska, Grčka i Poljska na 13 godina, Makedonija 14,²³ Austrija, Italija, Njemačka, Španjolska i većina država Istočne Europe na 14 godina, Skandinavske zemlje, Turska i Češka na 15 godina, Litva, Portugal i Ukrajina na 16 godina.²⁴

Prema hrvatskom (maloljetničkm) kaznenom pravu osobe koje počine kazneno djelo u dobi od 14 do 18 godina su maloljetnici i dijele se u dvije skupine na mlađe (14-16) i starije maloljetnike (16-18). Postoji i kategorija osoba od 18 do 21 koji se nazivaju mlađim punoljetnicima.

Hrvatsko maloljetničko kazneno pravo, pruža i posebnu zaštitu djeci žrtvama kaznenih djela,²⁵ i tada se pod pojmom djeteta imaju razumjeti osobe do nenavršenih 18 godina.²⁶ Znači čak i u maloljetničkom kaznenom pravu postoji razlika u poimanju djeteta 'počinitelja'²⁷ kaznenog djela (do 14 god.) i djeteta žrtve (do 18 god.).

Svrstavanje osoba u dobne skupine važno je s obzirom na primjenu prava i izricanje sankcija²⁸ jer se prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela primjenjuju drugačije odredbe

²² Čl. 49. ZSM-a

²³ Čl. 71 Criminal Code Republic of Macedonia, dostupno na http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=241273 (1.6.2018.)

²⁴ Aebi, M.F. i dr. (2018). European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2014, 5 izdanje, 2nd revidirani tisk, str. 404., dostupno na: http://wp.unil.ch/europeansourcebook/files/2018/03/Sourcebook2014_2nd_revised_printing_edition_20180308.pdf (20.4.2018.)

Slično, ali drugačije jer su neke države promijenile granice dobne odgovornosti vidjeti u Presudi ESLJP *T. i V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 24724/94, od dana 16. prosinca 1999., § 48.; dostupna na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext": "\[\"T and V v. United Kingdom\"\], \"documentcollectionid2\": \[\"JUDGMENTS\"\], \"itemid\": \[\"001-58593\"\]} \(27.3.2018.\)](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

²⁵ Omogućujući primjenu posebnih odredbi ZSM-a koje reguliraju postupanje prema djetetu- žrtvi tijekom provođenja kaznenog postupka. Dio četvrti (čl. 113.- 121.) ZSM-a

²⁶ Čl. 113. st. 2. ZSM-a

²⁷ Pojam počinitelja je stavljen u navodne znakove, jer dijete do 14 godina ne može biti počinitelj kaznenog djela, nego se govori o djetetu koje je ostvarilo obilježja kaznenog djela.

²⁸ Maloljetnicima od 14. do 16. godine se mogu izreći samo odgojne mjere i neke sigurnosne mjere, dok se starijim maloljetnicima od 16 do 18 godina može uz navedeno izreći i kazna maloljetničkog zatvora. Novčana kazna nije propisana kao sankcija za maloljetnike. (čl. 5. st. 1. 2. i 3. ZSM-a)

koje se nalaze u ZSM-u, od onih koje se primjenjuju inače prema punoljetnim počiniteljima kaznenih djela.²⁹ S druge strane punoljetnošću se stječe puna kaznena odgovornost i određena je načelna primjena općeg kaznenog prava (prema KZ-u i ZKP-u). Međutim, potrebno je napomenuti kako se faktički u Hrvatskoj puna kaznena odgovornost stječe tek s 21 godinom života, jer osobe od 18 do 21 godinu (mladi punoljetnici) podliježu tzv. dvostrukom režimu primjene kaznenih normi, pa sud odlučuje koje će pravo primijeniti- maloljetničko (čl. 105. ZSM-a) ili opće kazneno pravo (čl. 106. ZSM-a). Za osobe starije od 21 godinu nema više mogućnosti izbora u pogledu primjene maloljetničkog kaznenog prava.

II POVIJESNI PRIKAZ RAZVOJA MALOLJETNIČKOG SUDOVANJA U SVIJETU I NA PODRUČJU DANAŠNJE HRVATSKE

Zanimljivo je promotriti razvoj različitih načina tretiranja maloljetnih počinitelja kaznenih djela kroz povijest u kontekstu postojanja *dolus malusa, doli capax i discernimenta* kod tih osoba. Tijekom povijesti mijenjalo se shvaćanje kako postupati prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, pa se u jednom trenutku na njih gledalo kao na 'zločince u minijaturi',³⁰ iako se kasnije takvo shvaćanje tijekom povijesti mijenja te se smatra kako se ipak prema njima treba postupati drugačije nego prema punoljetnim počiniteljima. U tom kontekstu promotrit će se neki svjetski pravni izvori i pravni izvori koji su se primjenjivali na području danasne Hrvatske, a koji su bili od značaja za formiranje modernog maloljetničkog kaznenog prava na ovim prostorima.

2.1. Razvoj postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela u ranim drustvenim uredenima i Rimskom carstvu

Ideja drugačijeg tretiranja maloljetnika ili mladih počinitelja kaznenih djela, nije nova, niti je tvorevina modrenih tendencija. Zahtjev za drugačijim tretiranjem mladih počinitelja kaznenih djela i drugačijem postupanju od strane društva prema njima, seže u daleku prošlost i vrlo rana društvena uređenja. Jedno od prvi takvih društva za koje se ima saznanja da su

²⁹ Postupak je manje formalan od općeg kaznenog postupka (prema ZKP-u), zatim su gotovo u potpunosti drugačije sankcije (osim sigurnosnih mjera za koje postoje neka ograničenja pri njihovim izricanju- čl. 31. ZSM-a).

³⁰ Carić, A. (2002). Mlađe osobe u kaznenom pravu (počinitelji i žrtve). Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb, str. 1.; Kambovski, V. (2002). Penal treatment of juvenile offender's u Comparative analysis of juvenile justice legislation, UNICEF, Skopje, str. 4.

drugačije tretirali te osobe, bilo je vrijeme vladavine Babilonskog carstva.³¹ *Rittossa* i *Božićević-Grbić* ističu da se zaštita najranjivijih osoba javlja kao postulat pravednosti nametnut od bogova u najranijim društvenim uređenjima, primjerice u Babilonu.³²

Prvi pravni izvori koji su sadržavali odredbe o drugačijem postupanju prema maloljetnicima javljaju se ipak nešto kasnije i to u vrijeme rimskog carstva.³³ Tako Zakonik dvanaest ploča³⁴ u osmoj ploči govori o *puberima* i *impuberima*.³⁵ *Impuberi* su se smatrali još nezrelima, neodraslima. *Impuberi* koji su počinili kaznena djela nisu bili subjekt kaznenog postupaka i nisu im se izricale kaznene sankcije, nego *castigatio*.³⁶ *Castigatio* je donosio pretor, a sadržajno je glasio ili na naknadu štete ili je njime bila izrečena neka vrsta novčane sankcije.³⁷ Međutim vrlo je zanimljivo za uočiti da se nigdje u Zakoniku, a kako to iznose i *Rittossa* i *Božićević-Grbić*, ne nalaze odredbe koje bi precizno odredile koja je to granična dob kada *impuberi* prelaze u *pubere*.³⁸

Justinijanov zakonik iz 529. godine također razlikuje različite stupnjeve kaznene odgovornosti djece ovisno o njihovoј dobi, pa se može reći da se već tada uvodi *discernimento i doli capax*,³⁹ te ovisno o njihovom postojanju razlikuju se *infantes* (djeca do 7 god.), *infantiae proximi* (djeca od 7 do 10 god.) te *pubertati proximi* (djeca od 10 do 14 god.).⁴⁰ *Infantes*, djeca do sedme godine nisu niti u kojem slučaju mogla kazneno odgovarati.⁴¹ Znači postajala je apsolutna kaznena neodgovornost djeteta mlađeg od 7 godina. Djeca od sedme do desete godine života, koja su počinila neko kažnjivo ponašanje, nazivala su se *infantiae proximi* i odgovarali su samo ako se uspjelo dokazati da je kod njih postojala sposobnost za krivnju (*doli capax*).⁴²

³¹ Rittossa, D.; Božićević-Grbić, M. (2012). Zakon o sudovima za mladež- reformski zahvati i praktične dileme. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu , Zagreb: Hrvatsko udruženje za kazneno pravo i praksu, 19, 2, str. 616.

³² Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 616.

³³ Rim je osnovan 753. god. pr. Kr., a godina propasti Rimskog carstva se uzima 476. god.; dostupno na <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52920> (1.6.2018)

³⁴ Zakonik dvanaest ploča, dostupan na: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lsante05/LegesXII/leg_ta00.html (1.6.2018), postavljen na rimskom formumu 451.-450. god. pr. Kr.

³⁵ Tabula VIII (9. i 14.). Zakonik dvanaest ploča, dostupan na: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lsante05/LegesXII/leg_ta00.html (1.6.2018) i za više vidjeti Romac, A. (1994). *Leges duodecim tabularum – Zakonik dvanaest ploča*, Zagreb.

³⁶ Vidjeti Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 616.

³⁷ I ploču (tabula) VIII (9) Zakonik dvanaest ploča dostupan na: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lsante05/LegesXII/leg_ta00.html (11.6.2018)

³⁸ Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 616.; za više vidjeti Zakonik dvanaest ploča dostupan na: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lsante05/LegesXII/leg_ta00.html (11.6.2018)

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ U *Digestama Corpus Iuris Civilis* nalazi se nekoliko Ulpijanovih izreka u kojima se spominje potreba postojanja i utvrđivanja *doli capax* kod *impubera* za pojedina kaznena djela, pa je tako postojanje *doli capax* ključno kod krađe, razbojništva i dr. - *Courpus Iuris Civilis*, *Digeste*, knjiga XLVII -47.2.23., 47.8.2.19. (latinski tekst), dostupno na: <http://www.thelatinlibrary.com/justinian.html> (11.6.2018.)

⁴¹ Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 617.; Za više vidjeti *Corpus Iuris Civilis*, Institucije, Knjiga III, Tit. XVIII, dostupno na: <http://www.thelatinlibrary.com/justinian.html> (11.6.2018.)

⁴² Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 617.

Rittossa i Božićević-Grbić ističu kako se kod djece od deset do četrnaest godina (*pubertati proximi*) predmijevala njihova krivnja dok se ne bi dokazalo drugačije (da su *doli incapax*).⁴³ Djeca do četrnaest godina bila su na neki način privilegirana od izricanja određenih sankcija kao primjerice smrtne kazne.⁴⁴ Punoljetnost se stjecala s 14 godina za dječake i 12 godina za djevojke i kako *Kambovski* ističe to je bio prvi pravni izvor koji je jasno odredio granicu punoljetnosti i razlikovao ju u odnosu na spol.⁴⁵

Može se primijetiti da je rimske pravne predstave prepoznale maloljetnike kao posebnu vrstu počinitelja kaznenih djela koje treba drugačije tretirati u odnosu na punoljetne počinitelje. No, ono što je ugrožavalo napredna shvaćanja o posebnom položaju maloljetnih počinitelja kaznenih djela bilo je pravilo kako zla namjera nadomješta dob (*malitia suplet aetatem*).⁴⁶ Tako se u takvim slučajevima izjednačavalo kažnjavanje maloljetnih i punoljetnih počinitelja.⁴⁷

2.2. Maloljetničko sudovanje u srednjem vijeku na području Hrvatske

Hrvatsko srednjovjekovno kazneno⁴⁸ pravo karakterizirao je partikularizam, surovost i arbitarnost nadležnih tijela, koje su se karakteristike odnosile i na tadašnje maloljetničko kazneno pravo.⁴⁹ Statuti srednjovjekovnih gradova na području Hrvatske sadržavali su odredbe o postupanju prema maloljetnicima koji počine kaznena djela. Maloljetnici su bili osobe relativno male životne dobi u pravilu osobe mlađe od 12, odnosno 14 godina, ovisno o spolu osobe, slično kao u rimskom pravu. U pravilu su djevojčice stjecale punoljetnost s 12 godina, dok su dječaci stjecali punoljetnost sa 14 godina, a o čemu govori i Splitski statut.⁵⁰ Korčulanski (1265. god.) i Dubrovački statut (1272. god.) govore o kažnjavanju dječaka u dobi od 14 godina i mlađih, dok jedino Riječki statut (1530. god.) izričito zabranjuje kažnjavanje djece mlađe od 7 godina, ali je predviđena kaznena odgovornost djece od 7 do 14 godine.⁵¹

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem.*; Carić, A. (2004). Zakon o sudovima za mladež i odredbe o maloljetnicima u Zakonu o prekršajima s komentarskim bilješkama, poveznicama i sudskom praksom, Zagreb, str. 3.,4.

⁴⁵ Kambovski (2002), str. 4.

⁴⁶ Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 617.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Za početak tog razdoblja se uglavnom u literaturi i povijesti uzima 476. god., tj. godina propasti Zapadnog Rimskog Carstva. Horvatić, Ž.; Derenčinović, D.; Cvitanović, L. (2016). Kazneno pravo-opći dio I, kazneno pravo i kazneni zakon, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 66.

⁴⁹ Carić (2002), str.2.; Horvatić; Derenčinović; Cvitanović (2016), str. 67.-69.

⁵⁰ Čl. 57. Knjiga Četvrta Statut grada Splita (1998). Književni krug. Split., str. 657.; vidjeti Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 618.

⁵¹ Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 618.

Za razvoj srednjovjekovnog maloljetničkog kaznenog prava na području Hrvatske od velike je važnosti i *Constitutio Criminalis Carolina* iz 1532. godine.⁵² Tim propisom se nastojalo osigurati drugačije postupanje prema maloljetnicima u odnosu na punoljetne osobe. Temelj takvog drugačijeg postupanja bilo je nepostojanje svijesti za rasuđivanje, a mladost, tj. nedostatna dob počinitelja je razlog za nemogućnost uspostavljanja potpune krivnje.⁵³ Ovakva vrlo napredna rješenja u pogledu smanjenja krivnje zbog nezrelosti, tj. dobi počinitelja, narušena su odredbom o zloj namjeri (*dolus malus*) koja nadomješta dob (*malitia suplet aetatem*),⁵⁴ a koja doktrina je prvi put usvojena još u vrijeme rimskog prava te se prenijela u srednjovjekovno (maloljetničko) kazneni pravo.⁵⁵

Slična rješenja se nastavljaju i u Kaznenom zakoniku Marije Terezije iz 1768 (*Constitutio Criminalis Theresiana*).⁵⁶ Kako Kambovski navodi *Theresiana* nije predviđala kažnjavanje djece mlađe od sedam godina, osim iznimno ako je postojala velika zla namjera, a maloljetnici od 7 do 14 godina su se blaže kažnjavali i nije im se u pravilu mogla izreći smrtna kazna osim iznimno ako je i kod njih postojala zloba.⁵⁷ Drugim riječima ta doktrina *malitia suplet aetatem* (zla namjera nadomješta dob) opstaje i u *Theresiani*. Međutim, nakon 20-ak godina biva napuštena, jer Kazneni zakonik Josipa II. iz 1787. godine (*Constitutio Criminalis Josephina*),⁵⁸ propisuje apsolutnu kaznenu neodgovornost djece mlađe od 12 godina bez obzira na težinu počinjenog djela jer se smatralo kako oni nisu sposobni postupati s zlom namjerom odnosno *dolus malus*-om, što je bilo bitan element kaznenog djela.

2.3. Maloljetničko sudovanje u 18. i 19. stoljeću

Doktrinu *malitia suplet aetatem* i *dolus malus* u 18. stoljeću nadomješta novi institut *discernimento*, (razbor, rasuđivanje) koji se prvi put u kazneno pravo uvodi Kaznenim zakonom Leopolda Toskanskog iz 1786. (*Codice Leopoldino*)⁵⁹. *Discernimento* je, kako ističu

⁵² Constitutio Criminalis Carolina iz 1532. godine dostupan na: https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Constitutio_Criminalis_Carolina.pdf (22.04.2018.)

⁵³ Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 620. i za više vidjeti *Constitutio Criminalis Carolina* para.174.

⁵⁴ Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 620. i *Constitutio Criminalis Carolina* para.164. – „Wo aber der dieb nahent bei vierzehn jaren alt wer, vnd der diebstall groß oder obbestimpt beschwerlich vmbstende, so geuerlich dabei gefunden würden, also daß die boßheyt das alter erfüllen möcht, So sollen Richter vnd vrtheyler deßhalb auch, (wie hernach gemelt) radts pflegen, wie eyn solcher junger dieb an gut, leib oder leben zustraffen sei.“.

⁵⁵ Kambovski (2002), str. 4.

⁵⁶ Constitutio Criminalis Theresiana, 1769; dostupna na: https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Constitutio_Criminalis_Theresiana.pdf (11.6.2018.)

⁵⁷ Kambovski (2002), str. 4.

⁵⁸ Constitutio Criminalis Josephina 1787; dostupna na: https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Josephina_1787.pdf (11.6.2018.)

⁵⁹ Idejeni začetnik *discernimenta*, koji je zaživio u zakoniku Leopolda Toskanskog bio je Cesare Beccaria- Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 623.

Rittossa i Božićević-Grbić,⁶⁰ ali i *Zagorec*,⁶¹ posebna maloljetnička ubrojivost koja se iscrpljuje samo u intelektualnom, ali ne i u voljnem elementu. Djeci u dobi do 12 godina koja su počinila kazneno djelo izricale su se samo odgojne mjere, dok se osobama od 12 do 14 godina trebao utvrditi *discernimento* kako bi im se mogla izreći kazna, a oni od četrnaest kažnjavali su se kao odrasli, samo blažim kaznama.⁶² *Discernimento* su dalje preuzeli i francuski Kazneni zakonik iz 1791. (fran. *Code Penal*)⁶³ koji je uspostavio granicu između maloljetnosti i punoljetnosti na 16 godina života, bez uvođenja minimalne granice kaznene odgovornosti, a osobama od 16 do 18 godina (ustvari današnjom terminologijom mladi punoljetnici) se nije mogla izreći smrtna kazna.⁶⁴ Slična rješenja se nalaze i u Napoleonovom Kaznenom zakoniku iz 1810. godine (tzv. *Code Penal Napoleon*).⁶⁵

Može se zaključiti kako je uvođenje *discernimenta*, značilo napredak u razvoju maloljetničkog kaznenog prava i razvoja kaznene odgovornosti maloljetnika. Međutim, *discernimenta*, koji je tadašnji pandan današnjoj ubrojivosti⁶⁶ sastojao se samo od intelektualne sastavnice, a ne i voljne.⁶⁷ Drugim riječima gledalo se samo intelektualno (kognitivno) stanje maloljetnika. Njezin nedostatak, a kao što to proizlazi iz prikazanog, je bio i taj da se nije određivala minimalna dob kaznene odgovornosti u sustavima koji su priglili ovu doktrinu, što je značilo mogućnost kažnjavanja i najmlađih počinitelja, naravno uz postojanje *discernimenta*.

Discernimento nije našao svoju primjenu u austrijskom Kaznenom zakonu (*Kazneni zakon o zlocinstvih, prestupcih i prekršajih*) iz 1852. god. koji je propisivao potpunu kaznenu neodgovornost djece mlađe od 10 godina, jer se smatralo kako oni ne mogu postupati s zlom namjerom (*dolus malus*) i oni su bili ostavljeni jedino „kažnjenu domaćem“.⁶⁸ Tako Šilović navodi da postoje tri kategorije kaznene odgovornosti djece kod kojih je dob od utjecaja na ubrojivost, a time i na njihovu kaznenu odgovornost. Djeca do 10 godine, kao što je navedeno potpuno su kazneno neodgovorna, djeca od 10 do 14 godine smatraju se „kazneno nedoraslima“,⁶⁹ a od 14 godine „nastupa kaznena doraslost“. Prema potonjoj kategoriji osoba izriču se blaže kazne, jer se dob do 20 godine smatra olakotnom okolnošću i tim se osobama ne

⁶⁰ Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 621.

⁶¹ Zagorec, M. (2017). Problematika postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. *Policija i sigurnost*, godina 26., br. 4., str. 294, bilj. 49.

⁶² Kambovski (2002), str. 4.

⁶³ Code Penal 1791; dostupno na: <https://archive.org/stream/loicodepena00unse#page/4/mode/2up/search/12> (11.6.2018.)

⁶⁴ Kambovski (2002), str. 4.

⁶⁵ Ibidem.; Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 621-622.

⁶⁶ Ubrojivom osobom se danas smatra osoba koja je svjesna i shvaća značenje svojeg postupanja (intelektualna, tj. kognitivna sastavnica) i može vladati svojom voljom (voluntativna ili voljna sastavnica).

⁶⁷ Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 624.

⁶⁸ Šilović, J. (1900). Zapuštena i zločinačka mlađež, Zagreb, str. 5.

⁶⁹ Šilović još govori i o okolnostima koje bi se trebale vrednovati pri odmjeravanju kazne tim nedoraslim osobama- Šilović (1900), str. 4.

može izreći smrtna kazna i kazna doživotne tamnice.⁷⁰ Kazneno nedorasli (10-14 god.) se smatraju ubrojivima, ali je za njih predviđeno blaže kažnjavanje. Tako osobe do 14 godina ne mogu biti osuđene za zločin,⁷¹ ali mogu za prijestup ili prekršaj, pa ako one počine zločin biti će kažnjene za prekršaj.⁷² U tim slučajevima je dolazilo do neke vrste korekcionizacije (*correctionalisatio*)⁷³ ili konkretizacije,⁷⁴ koje načelo još nije bilo poznato pod tim nazivom u vrijeme donošenja austrijskog Kaznenog zakona. Prvi put je uvedeno nekoliko godina kasnije u talijanskom Kaznenom zakonu iz 1859. god.,⁷⁵ a i danas je u primjeni primjerice u Francuskoj i Belgiji. S druge strane ako te osobe počine prijestup ili prekršaj, „imadu se ostaviti jedino kažnjenu domaćem“.⁷⁶

Discernimento je prihvatio i Derenčin u svojoj Osnovi novoga Kaznenog zakona o zlocinstvih i prestupcih za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju (koja nikada nije postala zakonom; dalje: Osnova),⁷⁷ pa dijete od 12 do 16 godina neće kazneno odgovarati ako nije „dozrio do spoznaja kažnjivosti počinjena djela“, ali se mogu „predati zavodu za poboljšanje“ u kojem mogu biti do navršene 20 godine života.⁷⁸ Djeca od 12 do 16 godina koja su „dozrjele do spoznaja kažnjivosti“ ili kojima je utvrđen *discernimento*, blaže se kažnjavaju, i ne može im se izreći smrtna kazna.⁷⁹ Osnovom je predloženo uvođenje i potpune kaznene neodgovornosti djeteta mlađeg od 12 godina.⁸⁰

2.4. Maloljetničko sudovanje u Hrvatskoj u 20. i 21. stoljeću

⁷⁰ Šilović (1900), str. 4.

⁷¹ Kazneni zakon o zlocinstvih, prestupcih i prekršajih 1852. god., Dio prvi, Glava prva, čl. 2. d.; dostupno na: https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/KZ_1.pdf (11.6.2018.)

⁷² Šilović (1900), str. 4.

⁷³ Načelo *correctionalisatio* je da kazneno djelo dobiva svoju težinu, narav, a time i kategoriju, tek izricanjem kazne, a ne onime što je propisano, tj. težina djela se ogleda u odmjerenoj i izrečenoj kazni, a ne zapriječenoj kazni za pojedino kazneno djelo. Znači za neko kazneno djelo može biti propisana takva kazna koja to djelo kategorizira u zločin, ali kada se izrekne kazna koja je i prava mjera kaznenog djela, tada se to djelo svrstava u određenu kategoriju (zločin, prijestup ili prekršaj). Sukladno nazivu, odmjeravanjem i izricanjem kazne se „ispravlja“ prvo određena narav kaznenog djela kroz zapriječenu kaznu, kao zločina, prijestupa ili prekršaja, te sukladno izrečenoj kazni djelo dobiva svoju pravu narav, pa tako primjerice zločin može postati prijestup. - Horvatić, Ž.; Cvitanović, L.; Novoselec, P. (2002), Rječnik kaznenog prava, Masmedia, Zagreb, str. 53. Više o načelu korekcionizacije u: Radits, S. (1897). *Correctionalisatio*, Mjesecnik, br. 21, str. 283–291.

⁷⁴ Konkretizacija bi značila da se propisana kazna konkretizira u izricanju kazne, a što onda predstavlja, tj. jest konkretna težina kaznenog djela.

⁷⁵ Zatim je uveden belgijskim KZ-om 1867., te ugarskim KZ-om iz 1878. (svi su poznavali trodiobu kaznenih djela). - Horvatić; Cvitanović; Novoselec (2002), str. 53.

⁷⁶ Šilović (1900), str. 5.

⁷⁷ Derenčin, M. (1879). Osnova novoga Kaznenog zakona o zlocinstvih i prestupcih za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, Narodne Novine, Zagreb, str. 7. (dalje: Osnove)

⁷⁸ Čl. 24. Osnove

⁷⁹ Čl. 25. Osnove

⁸⁰ Čl. 23. Osnove

Novi pravni izvori koji su regulirali položaj maloljetnih počinitelja u kaznenom pravu 20. i 21. stoljeća, nisu poznavali *discernimento*. Njima su uvedene dobne kategorije kazneno odgovornih osoba, a primjena sankcija ovisi o tome kojoj dobnoj skupini se pripada. Uvode apsolutnu neodgovornost djeteta određivanjem minimalne dobne granice kaznene odgovornosti, ali ne propisuju mogućnost utvrđivanja *discernimenta* za ostalu kazneno odgovornu djecu.

Pretečom, ali i začetnikom modernog maloljetničkog kaznenog sudovanja u Hrvatskoj smatra se Naredba bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije o kažnjavanju i zaštićivanju mladeži iz 1918. godine (dalje: Naredba).⁸¹ Naredba je ozakonjena 1922. god. i bila je na snazi sve do 1929/30. kada su stupili na snagu Krivični zakonik i Zakonik o sudskom krivičnom postupku Kraljevine Jugoslavije 1929.⁸² Sadržavala je odredbe materijalnog i procesnog kaznenog prava, a njome su osnovani i posebni sudovi za mladež tzv. „sudbeni stol/ovi za mladež“. „Stolovi“ su bili nadležni suditi maloljetnim počiniteljima kaznenih djela (zločina, prijestupa i prekršaja) u dobi od 14 do 18 godine života, tako da nije postojala potreba utvrđivanja *discernimenta*.

Paralelno s Naredbom primjenjiva se Zakon o prisilnom uzgoju nedoraslih iz 1902. godine (dalje: ZPUN), koji se odnosio na djecu koja su ostvarila obilježja kaznenog djela, a nisu „još navršili četrnaestu godinu života...“.⁸³ Prema tom Zakonu takva su se djeca smještala u „popravilište“,⁸⁴ a prvo takvo 'popravilište' bilo je u Glini.⁸⁵ Znači iako se na njih nije primjenjivalo kazneno pravo, djeca su se ipak povjeravala na brigu državi i na neki način to je za njih bila svojevrsna sankcija. Zanimljivo je da su se u popravilište osim djece koja su počinila „djelo, koje je, kad se uzme objektivno, kažnjivo po kaznenom zakonu“, smještala i djeca koja su „sklona na bezposličenje, na skitanje i prosjačenje te s prema cilom življenju njihovu mora razložito držati, da su zapušteni ili da će biti zapušteni“.⁸⁶

Naredba načelno prestaje važiti nakon stupanja na snagu spomenutih zakona (Krivičnog zakonika i Zakonika o sudskom krivičnom postupku) iako su neke njezine odredbe, pa tako i odredbe o maloljetnicima bile preuzete i u novo zakonodavstvo.⁸⁷ Međutim, primjena maloljetničkih odredbi bila je ograničena samo na mlađe maloljetnike (14-17 god.), dok se na

⁸¹ Carić, A.; Kustura, I. (2009). Sudovi za mladež: ustrojstvo, sastav i nadležnost prema Zakonu o sudovima za mladež, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 16, broj 2, str. 862.,863.

⁸² Stolovi su bili nadležni i za suđenje punoljetnim počiniteljima koji su počinili kaznena djela na štetu djece i maloljetnika, što je prva takva nadležnost na ovim prostorima. - Carić; Kustura (2009), str. 862.,863.

⁸³ Čl. 1. Zakona o prisilnom uzgoju nedoraslih; dostupan na:

https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Zakon_o_prisilnom_uzgoju_nedoraslih_1902.pdf (27.11.2017.)

⁸⁴ Čl. 4. ZPUN-a

⁸⁵ Prema čl. 18. ZPUN-a prvo popravilište je bilo osnovano u Glini, s punim nazivom kraljevsko zemaljsko popravilište u Glini

⁸⁶ Čl. 1. ZPUN-a

⁸⁷ Za više vidjeti Carić; Kustura (2009), str. 863.

starije maloljetnike (18-21 god., što bi danas odgovaralo našim mlađim punoljetnicima) primjenjivao režim za punoljetne počinitelje kaznenih djela.⁸⁸ Degradacija maloljetničkog kaznenog prava se dogodila Zakonom o vrstama kazni iz 1946. god. i Krivičnog zakonika iz 1947. god., kojima je bilo omogućeno izricanje svih kazni maloljetnicima, uključujući i smrtne kazne.⁸⁹ Krivičnim zakonikom iz 1951. god. nastojalo se odijeliti punoljetne od maloljetnih počinitelja njihovom kategorizacijom u dobne skupine i propisivanjem posebnih sankcija za maloljetnike. Značajniji pomak u maloljetničkom kaznenom pravu dogodio se Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 1959. godine (dalje: KZ59).⁹⁰ Njime se u posebnoj glavi Krivičnog zakonika, regulirala *lex specialis* materija maloljetničkog kaznenog prava ponajprije u pravcu odgojnih i kaznenih mjera koje se mogu izreći maloljetnicima.⁹¹ Novelom je uvedena tzv. tripartitna podjela odgojnih mjera na disciplinske mjere, mjere pojačanog nadzora i zavodske mjere, koja je ostala gotovo identična do danas, te je uveden i pojam mlađeg punoljetnika koji pojam nije bio do tada poznat.⁹² Tripartitna podjela je važna s aspekta promjene pristupa prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela jer se polako kreće u smjeru stavljanja u prvi plan dobrobiti djeteta, tj. najboljeg interesa djeteta kroz pružanje zaštite, pomoći i nadzora takvim počiniteljima. Zakonom o krivičnom postupku (čl. 40.) je puno detaljnije reguliran i postupak prema maloljetnicima.⁹³ Takav je režim vrijedio sve do 1997. godine kada je donesen prvi Zakon o sudovima za mladež (dalje: ZSM97)⁹⁴ kojim se po prvi put jednim posebnim zakonom regulira cjelokupna materija maloljetničkog sudovanja, materijalnog i procesnog, a koji je zamijenjen 2011. god. današnjim Zakonom o sudovima za mladež.

III. KOMPARATIVAN PRIKAZ

Ukratko, u najosnovnijem crtama, će se prikazati sustav maloljetničkog sudovanja u Austriji, Belgiji, Francuskoj, Njemačkoj, Švedskoj, Švicarskoj i Velikoj Britaniji (Engleskoj i Wales-u). Njemačka je odabrana jer se hrvatsko kazneno pravo, a i hrvatsko maloljetničko

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ Više odredbi i detaljnije reguliran postupak prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela sadržani su u novom Zakonu o krivičnom postupku iz 1953. u posebnoj glavi naziva 'Postupak prema maloljetnicima', kojim se nastojalo utvrditi što jasnije i jače kriterije kako odvojiti maloljetne od punoljetnih počinitelja kaznenih djela. No u praksi se tome nije pridavalo previse pažnje, pa su suci najčešće maloljetnicima izricali ublažene kazne. Rittossa; Božićević-Grbić (2012), str. 626.

⁹⁰ Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika, SL. FNRJ 30/1959

⁹¹ Čl. 65. i 66. KZ59

⁹² Taj pojam se odnosi na punoljetnu osobu starosti od 18 do 21 godinu, koja u vrijeme suđenja nije navršila 21 godinu života.- Carić, A. (2009) Mlađi punoljetnici i dugotrajni zatvor: *Quo vadis Hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo?* Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 3, str. 508.

⁹³ Carić; Kustura (2009), str. 865., te za više vidjeti Carić (2009), str. 507-511.

⁹⁴ Zakon o sudovima za mladež, NN, 111/1997, 27/1998, 12/2002

kazneno pravo u svojim rješenjima najviše naslanja na njemačko kazneno pravo. Sustav Engleske i Wales-a je izabran kako bi se predočio sustav maloljetničkog sudovanja u državi predstavnici anglosaksonskog kruga kaznenog prava. Francuska je izabrana s obzirom da je francuski Kazneni zakon još iz 1912. godine propisao donju granicu odgovornosti za kaznena djela na 13 godina života u trenutku počinjenja kaznenog djela te je Kaznenim zakonom iz 2002. godine propisana primjena odgojne mjere kao sankcija za djecu stariju od 10 godina. Austrijsko maloljetničko kazneno pravo, kao i hrvatsko, naslanja se na njemačko kazneno pravo, te je u zadnjih 20-ak godina doživjelo određene promjene koje su prezentirane u ovom radu. Belgija ima najširi raspon primjene *doli incapax* (0-18 godina) te je iz tog razloga prezentirana u ovom radu. Maloljetničko kazneno pravo u Švicarskoj prošlo je kroz nekoliko promjena u zadnjih desetak godina unutar kojih je povisila dobnu granicu kaznene odgovornosti sa 7 na 10 godina.

3.1. Austrija

Maloljetničko kazneno pravo ima dugu tradiciju u Austriji, već 1852. godine u Kazneni zakon uvrštene su posebne odredbe koje su se odnosile na maloljetnike.⁹⁵ Austrija je donijela svoj prvi Zakon za mlade počinitelje kaznenih djela (*Jugendgerichtsgesetz*) 1928. godine, pet godina nakon Njemačkog JGG-a.⁹⁶ Zakon za mlade počinitelje kaznenih djela iz 1988. godine smatra se začetnikom današnjeg maloljetničkog kaznenog prava u Austriji, te obilježava veliku prekretnicu u postupanju prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela.⁹⁷ Promovirao je dekriminalizaciju i rehabilitaciju maloljetnika te je postavio jasne dobne granice kaznene odgovornosti od 14 do 19 godine života.⁹⁸ Zakon se vodio načelom najboljeg interesa djeteta te je u tu svrhu propisao obveznu suradnju između sudova i tijela socijalne skrbi za mlade. Osnovani su i specijalizirani sudovi za mlade u većim gradovima⁹⁹ u kojima su bili smješteni suci za mladež, sudovi za socijalnu skrb mlađih, agencije za socijalnu skrb mlađih i sudska

⁹⁵ Edelbacher, M.; Fenz, C. (2002). Juvenile Justice Systems: An Austrian Perspective, u Winterdyk, J.A. (ur.), Juvenile Justice Systems: International Perspectives, Canadian Scholars' Press Inc., str. 2.

Prema maloljetnicima starijim od 14 godina postupalo se kao prema punoljetnim počiniteljima te počiniteljima do 20 godine života nije mogla biti izrečena smrtna kazna i kazna dugotrajnog zatvora.

⁹⁶ Bruckmüller, K.; Schumann, S. (2015). Of Justice and Juveniles in Austria: Achievements and Challenges, u Winterdyk, J.A. (ur.), Juvenile Justice: International Perspectives, Models, and Trends. CRC Press, 2015, str. 30.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ Edelbacher, M. (2003). Crime Prevention: A Community Policing Approach, u Lab, S.P.; Das, D.K. (ur.), International Perspectives on Community Policing and Crime Prevention, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, str. 14-27.

⁹⁹ Sud za mladež u Beču (Jugendgerichtshof Wien)

pomoć za mladež (*Jugendgerichtshilfe*).¹⁰⁰ Posljednjih godina, Austrija je promijenila politiku postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela te danas primjenjuje pristup s više izraženim kaznenim karakterom (*punitive-oriented approach*). Kaznena odgovornost maloljetnika, 2001. godine, spuštena je s 19 na 18 godina te je uveden pojам tzv. mlađi punoljetnici (18-21 godina) koji je poznat u hrvatskom i njemačkom maloljetničkom kaznenom pravu.¹⁰¹ Specijalizirani sudovi za mladež ukinuti su 2003. godine te je njihova jurisdikcija prebačena na okružne sudove (*Bezirksgerichte*).¹⁰² Ukidanjem specijaliziranih sudova za mladež izgubila se suradnja između sudaca za mladež i prethodno navedenih posebnih socijalnih službi što je potvrđeno odredbom u Zakonu za mlađe počinitelje kaznenih djela 2007. godine, ukidanjem prava odlučivanja kaznenopravnim sucima za mladež u predmetima vezanim za socijalnu skrb maloljetnika.¹⁰³

3.2. Belgija

Prvi zakon koje je posebno uredio pravni položaj maloljetnika bio je Zakon o zaštiti djece iz 1912. godine. Iako je Belgija i prije donošenja tog zakona, preuzimanjem francuskog kaznenopravnog sustava, poznavala posebne mjere koje su se mogle primijeniti na maloljetnike mlađe od 16 godina kroz *discernimento*, razbor, kao posebnu maloljetničku ubrojivost koja se iscrpljuje samo u intelektualnom, ali ne i u voljnem elementu.¹⁰⁴ Zakon o zaštiti djece iz 1912. godine uveo je suce za mladež koji su provodili sve faze postupka od prvog kontakta maloljetnika s kaznenopravnim sustavom do izvršenja sankcije. To je i danas glavna karakteristika maloljetničkog kaznenog prava u Belgiji. Danas je na snazi Zakon o zaštiti mladeži iz 1965. godine, uz nekoliko izmjena, koji smatra maloljetnika osobu do 18. godina ali ne propisuje donju granicu kaznene odgovornosti djece.¹⁰⁵ Od 1965. godine Belgija ima najveći

¹⁰⁰ Pilgram, A.; Bruckmüller, K.; Stummvoll, G. (2006). Austria, u Dünkel, F.; Grzywa, J.; Horsfield, P. i Pruijn, I., Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments; Vol. 1 Mönchengladbach, Germany: Forum Verlag Godesberg. Schriften zum Strafvollzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie., 36 (2). 2010, str. 41-99.

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² Bruckmüller; Schumann (2015), str. 32.

¹⁰³ *Ibidem*.

Model sudovanja je sličan kao i u Hrvatskoj i Njemačkoj pa tako i odlučivanje temeljem svrhovitosti ulazi u ingerenciju državnog odvjetništva i suda, ali ne policije. Državni odvjetnik ima značajnu ulogu u prethodnom postupku prema maloljetnicima te ukoliko, na temelju dokaza, utvrdi da je maloljetnik počinio lakše kazneno djelo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina (uključujući kazneno djelo razbojništva i kazneno djelo iznude), državni odvjetnik može donijeti odluku o nepokretanju kaznenog postupka (bezuvjetna svrhovitost). Nije propisan minimum zatvorske kazne, dok maksimum za maloljetnike od 14 do 16 godina iznosi 10 godina, a za maloljetnike od 16 do 18 godina iznosi 15 godina - *Jugendgerichtsgesetze*, §6, dostupan na: <https://www.jusline.at/gesetz/jgg>; Bruckmüller; Schumann (2015), str. 34.

¹⁰⁴ Walgrave, L. (2002). Juvenile Justice in Belgium, u Winterdyk, J.A. (ur.), Juvenile Justice Systems: International Perspectives, Canadian Scholars' Press Inc., str. 30.

¹⁰⁵ *Ibidem*.

raspon primjene *doli incapax* u svijetu (0-18 godina).¹⁰⁶ Maloljetničko kazneno pravo vodi se načelom najboljeg interesa djeteta jednakom kao i u Hrvatskoj, Njemačkoj i Austriji. Izmjenama Zakon o zaštiti mladeži iz 2006. godine sudac za mladež provodi istragu te određuje ispitivanje ličnosti maloljetnika, težinu kaznenog djela i sigurnost javnosti. Sudac koji provodi istragu ujedno odlučuje i o primjeni maloljetničke sankcije. Također, izmjenom iz 2006. godine sudac za mladež ima na raspolaganju razne oblike sankcija: medijaciju i grupni sastanak, pisani prijedlog projekta sastavljen od strane maloljetnika, nadzor, te kao posljednju opciju kaznu zatvora.¹⁰⁷ Sud za mladež ustrojen je kao dio prvostupanjskog kaznenog suda u obliku jednog ili više odjela za mladež.¹⁰⁸ Unutar odjela za mladež postoji jedan ili više sudaca za mladež. Jedna od glavnih kritika belgijskog maloljetničkog kaznenog prava je njegova okrenutost prema socijalnoj zaštiti maloljetnika, što dovodi do kažnjavanja bez pravde.¹⁰⁹

3.3. Francuska

Kao što je već prethodno navedeno francuski Kazneni zakonik iz 1791.¹¹⁰ i Napoleonov Kazneni zakonik iz 1810. god. smatrali su da nema potrebe odrediti donju granicu odgovornosti za kaznena djela, što je značilo mogućnost za kažnjavanje i najmlađih počinitelja, naravno uz uvjet da se dokaže razboritost pri postupanju (*discernimento*). Napoleonov Kazneni zakon iz 1810. godine propisao je punoljetnost s navršenih 16 godina, što je Kaznenim zakonom iz 1910. godine povišeno na 18 godina, dok je Kazneni zakon iz 1912. god. propisao donju granicu odgovornosti za kaznena djela na 13 godina života u trenutku počinjenja kaznenog djela.¹¹¹ Propisom iz 1945. godine uvedeni su specijalizirani suci za mladež (*Judge des enfants*), izbačen je iz primjene *discernimento* te su djeci mlađoj od 13 godina, kao sankcija za počinjenje kaznenog djela, mogle biti izrečene samo odgojne mjere.¹¹² Kazneni zakon iz 2002. godine propisao je odgojnu mjeru kao sankciju za djecu stariju od 10 godina, a ubrojivost maloljetnika

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ Christiaens, J.; Dumortier, E.; Nuytiens, A. (2010). Belgium, u Dünkel, F.; Grzywa, J.; Horsfield, P.; Pruijn, I., (ur.), Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments; Vol. 1 Mönchengladbach, Germany; Forum Verlag Godesberg , Schriften zum Strafvollzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie., 36 (2), str. 109.

¹⁰⁸ Walgrave (2002), str. 38.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ Za vise vidjeti supra pogl. 2.3.

¹¹¹ Castaignede, J.; Pignoux, N. (2010). France, u Dünkel, F.; Grzywa, J.; Horsfield, P.; Pruijn, I. (ur.), Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments; Vol. 1 Mönchengladbach, Germany: Forum Verlag Godesberg. Schriften zum Strafvollzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie., 36 (2). 2010, str. 483.

¹¹² *Ibid.*, str. 483-484.

bila je povezana sa sposobnosti rasuđivanja (fra. *capables de discernement*), te je time ponovno uveden *discernimento* u francusko kazneno (maloljetničko) pravo.¹¹³

Glavnu ulogu u Francuskom maloljetničkom pravosuđu ima sudac za maloljetnike, koji je uključen u postupak od prvog kontakta s maloljetnikom pa sve do kraja tretmana i/ili sankcije određene od strane suda.¹¹⁴ Sustav se bazira na dvije vrste sudova za suđenje maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Prvi je Sud za maloljetnike koji je dio suda opće nadležnosti i sastoji se od suca za maloljetnike kao predsjednika vijeća i dva suca porotnika kao članove vijeća. Nadležnost tog suda je za prijestupe (*delits*) koje počine svi maloljetnici i zločine (*crimes*) počinjene od strane maloljetnika mlađih od 16 godina.¹¹⁵ Osim kaznene nadležnosti, koja se odnosi na maloljetne počinitelje, ovaj sud ima i građansku nadležnost koja se odnosi na maloljetnike u dobi od 13 do 18 godina kojima je potrebna pomoć i zaštita.¹¹⁶ Drugi je Porotni sud za maloljetnike, nadležan za suđenje maloljetnicima od 16 do 18 godina koji počine teze kazneno djelo (zločin/fra. *crimes*) koji se sastoji od suca višeg suda, dva suca za maloljetnike, devet porotnika te je¹¹⁷ Ukoliko se maloljetniku, za počinjeno kazneno djelo, može izreći kazna zatvora, predmet se upućuje u glavnu raspravu, u protivnom se vodi neformalni postupak u uredu suca za maloljetnike.¹¹⁸

3.4. Njemačka

U Njemačkoj je duga tradicija maloljetničkog sudovanja, koja je započela 1920. godine iako je posebna nadležnost za postupanje prema maloljetnicima postojala od 1908. godine do Prvog svjetskog rata.¹¹⁹ Frankfurt je bio prvi grad u Njemačkoj koji je osnovao poseban odjel za maloljetnike 1908. godine, dok je dvije godine kasnije otvoren prvi maloljetnički zatvor.¹²⁰ Nakon Prvog svjetskog rata razdvojena je nadležnost za postupanje pa su donesena dva zakona; jedan za zaštitu mlađih 1922. (*Jugendwohlfahrtsgesetz*; Zakon o socijalnoj skrbi za

¹¹³ *Ibid.*, str. 484.

¹¹⁴ Za vise vidjeti Castaignede; Pignoux (2010)

¹¹⁵ Wyvekens, A. (2006). The French Juvenile justice System, u Junger-tas, J. ; Decker, S. (ur.), International Handbook of Juvenile Justice, Springer, str. 183.: Francuski kaznenopravni sustav spada u sustave (kao i Belgija) koji imaju trodibobu kaznenih djela -zlocine, prijestupe i prekršaje. – Code Penal, Cl. 111-1; dostupan na: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=DF94D5896EAA39D362176BF65165C745.tplgrfr27s_1?idSectionTA=LEGISCTA000006149814&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20180623 (11.6.2018)

Zločini su najteža kaznena djela, dok su prekršaji najlakša kaznena djela i to nisu prekršaji u smislu hrvatskog kaznenog prava.

¹¹⁶ Terrill, R.J. (2016). World Criminal Justice Systems, A Comparative Survey, France, ninth ed., Routledge, str. 131-215.

¹¹⁷ *Ibidem*.

¹¹⁸ Carić; Kustura (2010b), str. 796.

¹¹⁹ Dünkel, F. (2002) Le droit pénal des mineurs en Allemagne : entre un système de protection et de justice. Déviance et Société, vol. 26, str. 297 - 313 ; dostupno na: <https://www.cairn.info/revue-deviance-et-societe-2002-3-page-297.htm> (28.11.2017.) §1.

¹²⁰ Albrecht, H.-J. (2002). Juvenile Crime and Juvenile Law in the Federal Republic of Germany, u Winterdyk, J.A. (ur.), Juvenile Justice Systems: International Perspectives, Canadian Scholars' Press Inc., str. 172.

maloljetnike);¹²¹ a drugi za mlade počinitelje kaznenih djela tj. za mlade delinkvente 1923. god. (*Jugendgerichtsgesetz*; dalje JGG).¹²² Dünkel ističe kako je taj Zakon za mlade počinitelje kaznenih djela stvorio samo drugačiji sustav sankcija i postupka prema maloljetnicima, ali nije stvorio novo pravo.¹²³ Njime se dob kaznene odgovornosti povisila sa 12 na 14 godina.¹²⁴ *Jugendgerichtsgesetz* je temeljni zakon za postupanje prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela koji je od trenutka stupanja na snagu (1923.) do danas pretrpio mnoge izmjene i dopune, ne mijenjajući svoj osnovni koncept.¹²⁵ U članku 2. stavku 1. JGG-a,¹²⁶ izrijekom je navedeno da je svrha kažnjavanja specijalna prevencija odnosno sprječavanje daljnog počinjenja kaznenih djela od strane maloljetnih počinitelja, na način da ih se preodgoji i resocijalizira. Sankcije koje se mogu izreći maloljetnim počiniteljima kaznenih djela su odgojne mjere, disciplinske mjere (u koje ulazi i sudski ukor¹²⁷) i kazne.¹²⁸ Kazna oduzimanja slobode za maloljetnike primjenjuje se kao krajnje sredstvo,¹²⁹ kada se svrha kažnjavanja, koja je kao što je rečeno primarno specijalno preventivna ne može postići na drugi način. Primjerice maloljetnički zatvor može maksimalno trajati do 5 godina, odnosno 10 godina za teža kaznena djela za koja propisana kazna zatvora preko 10 godina, slično kao i u Hrvatskoj.¹³⁰ Model sudovanja je sličan kao i u Hrvatskoj,¹³¹ pa tako i odlučivanje temeljem svrhovitosti ulazi u ingerenciju državnog odvjetništva i suda, ali ne policije.¹³² Državni odvjetnik može odustati od kaznenog progona maloljetnika bezuvjetno ili uvjetno, pa čak postoji slično rješenje kao i u hrvatskom, maloljetničkom kaznenom pravu da se ne pokreće kazneni postupak ako je u tijeku izvršavanje mjere.¹³³

¹²¹ Taj zakon je regulirao pružanje zaštite potrebitim maloljetnicima. - Radić, I. (2016) Sustav maloljetničkih sankcija, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 109-122.;

Taj zakon se odnosio na sve maloljetnike ispod 21.g. koji su bili u potrebi za skrbi i obrazovanjem. – Albrecht (2002), str. 172.

¹²² *Ibidem.*; *Jugendgerichtsgesetz* dostupan na: <https://www.gesetze-im-internet.de/jgg/JGG.pdf> (28.11.2017)

¹²³ Dünkel (2002), §1.

¹²⁴ *Ibid.*, §2.; Jedini period u kojem je kaznena odgovornost spustena ponovno na 12 godina bilo je u vrijeme nacističkog režima u razdoblju od 1933.g. do 1945.g.- Dünkel, F. (2010). Germany, u Dünkel, F.; Grzywa, J.; Horsfield, P.; Pruijn, I. (ur.), Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments; Vol. 2 Mönchengladbach, Germany: Forum Verlag Godesberg. Schriften zum Strafvollzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie., 36 (2.), str. 547-622.; Albrecht (2002), str. 173. Član saveznog parlamenta Njemačke, zbog brojnih kritika od strane policije i medija. preložio je snižavanje granice kaznene odgovornosti s 14 na 12 godina 1995.godine. Prijedlog je bio odbijen i od strane saveznog Parlamenta i od strane savezne Vlade, te se i dalje kazneno odgovornima smatraju djeca s napunjениh 14 godina života.

¹²⁵ Radić (2016), str. 108.

¹²⁶ Čl. 2. st. 1. JGG-a

¹²⁷ Čl. 14. JGG-a

¹²⁸ Radić (2016), str. 111.

¹²⁹ Radić (2016), str. 109-122.

¹³⁰ Čl. 18. st. 1 JGG-a

¹³¹ Radić (2016)

¹³² Radić (2016), str. 111.

¹³³ Radić (2016), str. 112. i čl. 45. JGG-a

3.5. Švedska

U 20. stoljeću maloljetničko kazneno pravo u Švedskoj bilo je okrenuto prema najboljem interesu djeteta (*welfare approach*) čije su se odredbe nalazile unutar Kaznenog zakona iz 1965.god.¹³⁴ Neodređena kazna zatvora za maloljetne počinitelje kaznenog djela bila je napuštena 1980. god., te je iste godine stupio na snagu novi Zakon o socijalnoj službi i Zakon s posebnim odredbama koje su se odnosile na zaštitu maloljetnika.¹³⁵ Prilikom kažnjavanja maloljetnika, 1980-ih, sustav se počeo bazirati na težini kaznenog djela, a ne više najboljem interesu djeteta.¹³⁶ Dvije velike reforme maloljetničkog kaznenog prava dogodile su se 1999.god. i 2007.god. s ciljem smanjenja diskrecijske moći koju je do tada imala socijalna služba te prebacujući dio kaznenopravnog postupka protiv maloljetnika na pravosudna tijela.¹³⁷ U Švedskoj ne postoji *lex specialis* koji se odnosi na maloljetne počinitelje kaznenog djela, već se primjenjuju odredbe sadržane u propisima koji se odnose na odrasle počinitelje kaznenih djela.¹³⁸

U Švedskoj je granica kaznenopravne odgovornosti 15 godina još od 1905. god., a maloljetnikom se smatra osoba do 20 godina starosti.¹³⁹ Prema mlađim maloljetnicima u dobi od 15 do 17 godina, u pravilu postupaju socijalne službe,¹⁴⁰ a prema 'starijim maloljetnicima' u dobi od 18 do 20 godina pravosudna tijela (državno odvjetništvo i sudovi).¹⁴¹

3.6. Švicarska

Maloljetničko kazneno pravo u Švicarskoj je regulirano dvama zakonima – (Federalnim) Zakonom za mlade počinitelje kaznenih djela koji je stupio na snagu 2007. god. te Švicarskim zakonom o kaznenom postupku za mlade počinitelje kaznenih djela (*Schweizerische Jugendstrafprozessordnung*, dalje: JCPC)¹⁴² koji je stupio na snagu 2011.

¹³⁴ Haverkamp, R. (2010). Sweden, u Dünkel, F.; Grzywa, J.; Pruijn, I.; Šelih, A. (ur.), Juvenile Justice in Europe – Legal aspects, policy trends and perspectives in the light of human rights standars, u: Juvenile Justice Systems in Europe, Current Situation and Reform Developments, Vol. 3, Forum Verlag Godesberg, str. 1329.

¹³⁵ Haverkamp (2010), str. 1329.

¹³⁶ Sarnecki, J; Estrade, F. (2006). Keeping the Balance Between Humanism and penal punitivism: recent Trends in Juvenile Delinquency and Juvenile Justice in Sweden u Junger-Tas, Decker, S.H. (ur.), International Handbook of Juvenile Justice, str. 475.

¹³⁷ Haverkamp (2010), str. 1329.

¹³⁸ *Ibid.*, str. 1330.

¹³⁹ *Ibid.*, str. 1331.

¹⁴⁰ *Ibid.*, str. 1330.

¹⁴¹ Radić (2016), str. 142.

¹⁴² Zakon o maloljetnickom kaznenom poravu (*Schweizerische Jugendstrafprozessordnung*) dostupan na: <https://www.admin.ch/opc/de/official-compilation/2010/1573.pdf> (26.04.2018.)

god.¹⁴³ Njima se cjelokupna materija kaznenog maloljetničkog prava regulira na federalnoj razini. Prije stupanja na snagu ovih zakona, maloljetničko kazneno pravo bilo je prepušteno regulaciji na kantonalnoj razini.

Prva nastojanja da se dio maloljetničkog kaznenog prava regulira na federalnoj razini bila su 1942. god. kada je stupio na snagu Kazneni zakon,¹⁴⁴ kojim se željelo utvrditi jedinstvenu dob minimalne kaznene odgovornosti. Do tada je maloljetničko kazneno pravo bilo u potpunosti uređeno po kantonima i svaki je kanton zasebno određivao minimalnu dob kaznene odgovornosti. Te godine stupanjem na snagu Kaznenog zakona prvi put se na federalnoj razini određuje granica kaznene odgovornosti koja se postavlja na 6 godina. Zakonom su utvrđene dvije dobne skupine djece, odnosno maloljetnika počinitelja kaznenih djela. Kazneno su odgovorna djeca od 6 do 14 godina, te maloljetnici od 15 do 18 godina. Sankcije koje su se mogle izreći djeci počiniteljima kaznenih djela su odgojne mjere i kazne u obliku ukora (*Verweis*) ili školskog pritvora (*Schularrest*), dok se maloljetnike moglo kazniti ukorom, novčanom kaznom i kaznom zatvora do jedne godine.¹⁴⁵ Između 1971. i 1974. godine, maloljetničko kazneno pravo u Švicarskoj doživjelo je promjene u području sankcija koje su mogle biti izrečene djeci i maloljetnim počiniteljima kaznenog djela. Tada se najučinkovitijom sankcijom pokazala odgojna mjera „nalog za obavljanje posla“ (*Arbeitsleistung*). Međutim, tek 2007. god. se prvi puta cjelokupna materija materijalnog, maloljetničkog kaznenog prava regulira posebnim Zakonom za mlade počinitelje kaznenih djela (*Jugendstrafgesetz*, dalje: JCC)¹⁴⁶, kojim je, među ostalim, mijenjana dobna granica kaznene odgovornosti sa 7 na 10 godina,¹⁴⁷ te je uveden dualistički sustav sankcija – kazne i odgojne mjere (*Massnahmenrecht*).¹⁴⁸ Tako danas postoji podjela na mlađe (10 – 14 god.), te starije maloljetnike (15 -18 godina).¹⁴⁹ Maloljetniku koji je proglašen krivim nakon provedenog postupka može se izreći kazna (*Strafen*) i sigurnosna mjera (*Schutzmassnahmen*).¹⁵⁰ Kazna

¹⁴³ Pruin, I.: Aebersold, P.: Weber, J. (2017), Switzerland, u Decker, S.H.: Marteache, N. (ur.), International Handbook of Juvenile Justice, Springer, 2017., str. 473.

¹⁴⁴ Hebeisen, D. (2010). Switzerland, u Dünkel, F.: Grzywa, J.: Horsfield, P.: Pruin, I. (ur.), Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments; Vol. 1 Mönchengladbach, Germany: Forum Verlag Godesberg. Schriften zum Strafvollzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie., 36 (2). 2010, str. 1363.

Nacrt navedenog Kaznenog zakona (*Strafgesetzbuch*) bio je izrađen 1916., te se u njemu po prvi puta javlja odredba vezana za maloljetnike „Treatment of Children, Juveniles and Persons of the Age of Transition“ (*Behandlung der Kinder, der Jugendlichen und der Personen im Übergangsalter*)

¹⁴⁵ *Ibid.*, str. 1364.

¹⁴⁶ Zakon za mlade počinitelje kaznenih djela (*Jugendstrafgesetz*) dostupan na: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20031353/201801010000/311.1.pdf> (26.04.2018.)

¹⁴⁷ Hebeisen 2010, str. 1364.

¹⁴⁸ Bilo je još niz promjena pa za vise vidjeti -Hebeisen (2010), str. 1366.

¹⁴⁹ Hebeisen (2010), str. 1366, 1375.

¹⁵⁰ *Ibid.*, str. 1375.

mora biti utemeljena na krivnji, dok to nije uvjet za izricanje sigurnosne mjere.¹⁵¹ Kada je utvrđena njegova krivnja uz sigurnosnu mjeru se izriče i kazna.¹⁵² Smatra se kako osobe od 10 do 14 godina ne mogu postupati skriviljeno, pa im se u tom kontekstu ne može niti izreći kazna, ali mogu shvatiti protupravnost djela i može im se odrediti druga sankcija, primjerice sigurnosna mjera u skladu s njihovim godinama i zrelosti.¹⁵³ Sve sankcija se izvršavaju do navršene 22 godine.¹⁵⁴

U procesnom smislu unifikacija maloljetničkog kaznenoprocesnog prava događa se 2011. godine, stupanjem na snagu Švicarskog zakonom o kaznenom postupku za mlade počinitelja kaznenih djela. Do tada nije postojao jedinstveni Zakon o kaznenom postupku, nego je ta regulacija bila u nadležnosti svakog pojedinog kantona. Tako je tim zakonom gotovo u potpunosti ujednačen kazneni postupak prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela na području cijele Švicarske.¹⁵⁵ Međutim, *Pruin, Aebersold i Weber* navode kako se specijalizirani sudovi za mladež nalaze u svakom kantonu,¹⁵⁶ te ne postoji jedan specijaliziran sud za mlade na federalnoj razini.

3.7. Velika Britanija (Engleska i Wales)

Maloljetničko kazneno pravo se počelo razvijati u Engleskoj relativno rano, još 1908. godine kada je donesen tzv. *Childerns Act*, kojim su osnovani posebni sudovi koji su nadležni u postupanju prema maloljetnicima.¹⁵⁷ *Children and Young Persons Act* prvo je, 1933. godine, povisio dob kaznene odgovornosti sa 7 na 8 godina, zatim 1963. godine sa 8 na 10 godina.¹⁵⁸

Danas je na snazi *Children and Social Work Act* donesen 2017. godine.¹⁵⁹ Za razliku od hrvatske i njemačke proklamirane svrhe kažnjavanja u Engleskoj zaštita društva od maloljetnih počinitelja kaznenih djela ima primat pred načelom najboljeg interesa djeteta i iz tog razloga češće dolazi do izricanja sankcija oduzimanja slobode i smještaja maloljetnika u ustanove.¹⁶⁰ S

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² *Ibid.*

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ Hebeisen (2010), str. 1366,

¹⁵⁵ Pruin; Aebersold; Weber (2017), str. 474.

¹⁵⁶ Pruin; Aebersold; Weber (2017), str. 480.

¹⁵⁷ Radić (2016), str. 122.

¹⁵⁸ Gelsthorpe, L.; Kemp, V. (2015). Juvenile justice: England and Wales, u Winterdyk, J.A. (ur.), Juvenile Justice: International Perspectives, Models, and Trends. CRC Press, str. 351-352.

¹⁵⁹ Usvojen je u travnju 2017. godine i uglavnom se odnosi samo na Englesku. Uključuje širok raspon odredbi koje se odnose na potporu djeci u potrebi i pružateljima skrbi; odredbama o dobrobit i zaštiti djece, a njime se regulira i način pružanja socijalne skrbi. – informacije dostupne na: <https://www.nspcc.org.uk/preventing-abuse/child-protection-system/england/legislation-policy-guidance/> (26.1.2018.)

¹⁶⁰ Radić (2016), str. 123.

druge strane kod njih je uspostavljen multiinstitucionalan pristup osnivanjem tzv. *Youth Offending Teams* (dalje: YOT),¹⁶¹ u kojima zajedno surađuju socijalni radnik, probacijski službenik, policija i obrazovni radnik u odlučivanju o načinu postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela.¹⁶²

Donošenjem novog *Childrens Act-a* 1989.,¹⁶³ *Crime and Disorer Act-a* 1998. godine i *Youth Justice and Criminal Evidence Act-a* 1999. godine, Engleski sustav maloljetničkog sudovanja je doživio brojne izmjene ponajprije vezano za svrhu kažnjavanja koja je primarno usmjerena na specijalnu prevenciju.¹⁶⁴ Kaznena odgovornost u Engleskoj je postavljena na 10 godina i jedna je od najnižih u Europi, a što je bilo i predmet razmatranja Odbora za prava djeteta UN-a, 2007. godine.¹⁶⁵ Nižu dob kaznene odgovornosti u Europi imaju Cipar, Irska i Lihtenštajn u kojima je minimalna dob kaznene odgovornosti određena na sedam godina, dok je u Škotskoj osam godina.¹⁶⁶ Tako određena dob kaznene odgovornosti je dugo vremena bila ublažena primjernom načela, tj. doktrine *doli incapax*,¹⁶⁷ koja je napušena 1998. godine, pa su od te godine i djeca u dobi od 10 godina potpuno kazneno odgovorna.¹⁶⁸ Taj sustav je poznat kao sustav 'nulte tolerancije' prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, koji se temelji na ideologiji „zakona i reda“, jer maloljetnici moraju preuzeti odgovornost za svoja (ne)djela.¹⁶⁹ Zanimljivo je da se poseban naglasak stavlja na cjelokupni tretman i suradnju s roditeljima maloljetnog počinitelja kaznenog djela, pa se odgojne mjere mogu izreći i roditeljima

¹⁶¹ Dünkel (2014), str. 53.

¹⁶² Radić (2016), str. 122.

¹⁶³ Novi *Childrens Act* kojim se uspostavlja današnji sustav maloljetničkog sudovanja je donesen 1989. godine, i zatim novi 2004. godine, te 2017. godine *Children and Social Work Act*.

¹⁶⁴ Radić (2016), str. 123.

¹⁶⁵ Presuda ESLJP *T. i V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 24724/94, od dana 16. prosinca 1999; dostupna na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext": "\[T. and V. v. United Kingdom\]"}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{), "documentcollectionid2": ["GRANDCHAMBER", "CHAMBER"], "itemid": ["001-58593"]} (7.12.2017.); § 27. i 58. i Radić (2016), str. 124.

¹⁶⁶ Presuda ESLJP *T. i V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, § 48.

¹⁶⁷ Ta doktrina je podrazumijevala da načelno djeca u dobi od 10-14 godine neće odgovarati jer su raspravno nesposobna, i ne razlikuju 'dobro od zla' osim ako tužiteljstvo utvrди njihovu sposobnost. U slučaju *T. i V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* je još bila na snazi ta doktrina koja je kasnije napuštena.

¹⁶⁸ U presudi ESLJP u predmetu *T. i V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* među ostalim raspravljalo i o minimalnoj dobi kaznene odgovornosti, koja je u engleskoj danas 10 godina. U vrijeme donošenja te presude je postojala i mogućnost primjene doktrine *doli incapax*, za djecu koja počine kaznena djela u dobi od 10- 14 godina, kao jedan prijelazni režim odgovornosti. Međutim, taj režim je Engleska napustila 1998. godine, i sada je apsolutno utvrđena minimalna dob kaznene odgovornosti na 10 godina, što je bilo i povod kritika i prigovara Engleskoj od strane Odbora za prava djeteta UN-a, 2007. godine. Možda je i navedena presuda ESLJP, jednim dijelom utjecala na napuštanje tog prijelaznog režima, jer se njome utvrdilo kako tako određena dob nije preniska.

¹⁶⁹ Zanimljivo je da u Velikoj Britaniji djeca između 10 i 14 godina, koja su osuđena ili su primila upozorenje od strane suda, iznose ukupno 24% svih osuđenih maloljetnika, što znaci da maloljetnici između 15 i 17 godina su zastupljeni u 76% slučajeva. - *Youth Justice Statistics 2015/16 England and Wales: Executive Summary*, dostupno na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/585899/youth-justice-statistics-2015-2016-executive-summary.pdf (1.6.2018.) str. 5.

maloljetnika.¹⁷⁰ Neka društveno neprihvatljiva ponašanja također se kažnjavanju u Engleskoj, pa oni ne snose odgovornost samo za počinjenje kaznenih djela, nego i za druga delinkventna ponašanja u kojim slučajevima im se može izreći tzv. *Anti-Social Behaviour Order* (dalje: ASBO).¹⁷¹

IV STATISTIČKI POKAZATELJI DJEĆJEG KRIMINALA I PROVJERA HIPOTEZE

Statističkim podacima u nastavku želi se prikazati učestalost činjenja kaznenih djela od strane djece mlađe od 14 godina, te njihova stratifikacija. S obzirom da je u Hrvatskoj trenutno usvojena doktrina apsolutne kaznene neodgovornosti djeteta mlađeg od 14 godina, prema tim osobama se ne pokreće i ne vodi kazneni postupak. Iz tog razloga su dostupni jedino statistički podaci Ministarstva unutarnjih poslova RH (dalje: MUP) i Državnog odvjetništva Republike Hrvatske (dalje: DORH) o broju prijava djece do 14 godina koja su ostvarila obilježja kaznenih djela. Podaci se odnose na petogodišnje razdoblje od 2013. do 2017. god.

Tablica 1: Kaznena djela djece do 14 godina u razdoblju od 2013. do 2017. godine u RH¹⁷²

Kaznena djela djece do 14 god. (glava i članak)	2013 173	2014 174	2015 175	2016 176	2017 177	Ukupno
X. Kaznena djela protiv života i tijela	84	79	48	57	50	318
<i>110. Ubojstvo</i>	0	0	1	0	0	1
<i>117. Tjelesna ozljeda</i>	75	71	43	50	45	284
<i>118. Teška tjelesna ozljeda</i>	8	5	3	4	4	24
<i>119. Osobito teška tjelesna ozljeda</i>	0	0	0	0	1	1

¹⁷⁰ Postoji čitav niz takvih mjeru koje se mogu izreći roditeljima maloljetnika, a jedna od tih mjeru je „parenting order“ čiji naziv jasno simbolizira njezino značenje.- Radić, 2016, *op. cit.* (bilj. 23.), str. 123.

¹⁷¹ Radić, 2016, *op. cit.* (bilj. 23.), str. 123.

¹⁷² Tablicu izradile autorice prema dostupnim podacima MUP-a

¹⁷³ Ministarstvo unutarnjih poslova RH (2015) Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2014. godini, https://www.mup.hr/UserDocsImages/statistika/2015/Statisticki_pregled_2014.pdf, str. 54.

¹⁷⁴ *Ibid.*

¹⁷⁵ Ministarstvo unutarnjih poslova RH (2017) Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2016. godini, dostupno na:

<http://stari.mup.hr/UserDocsImages/statistika/2016/Pregled%20sigurnosnih%20pokazatelja%20u%202016.%20godini.pdf>, str. 56.

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ Ministarstvo unutarnjih poslova RH (2018) Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2017. godini, dostupno na:

http://stari.mup.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Statisticki%20pregled_2017.pdf, str. 61

<i>121. Teška tjelesna ozljeda iz nehaja</i>	0	2	1	3	0	6
<i>122. Sudjelovanje u tučnjavi</i>	1	1	0	0	0	2
XIII. Kaznena djela protiv osobne slobode	12	7	14	21	10	64
XIV. Kaznena djela protiv privatnosti	4	0	0	0	2	6
XVI. Kaznena djela protiv spolne slobode	1	2	4	2	4	13
XVII. Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta	2	15	1	8	29	55
XVIII. Kaznena djela protiv braka, obitelji i djece	1	2	1	5	5	14
XIX. Kaznena djela protiv zdravlja ljudi	2	5	0	0	1	8
XXI. Kaznena djela protiv opće sigurnosti	6	3	5	3	7	24
XXII. Kaznena djela protiv sigurnosti prometa	2	0	0	0	1	3
XXIII. Kaznena djela protiv imovine	233	165	200	299	271	1168
<i>228. Krađa</i>	49	43	75	106	108	381
<i>229. Teška krađa</i>	132	83	95	136	113	559
<i>230. Razbojništvo</i>	4	4	0	2	5	15
<i>231. Razbojnička krađa</i>	1	0	2	6	1	10
<i>234. Neovlaštena uporaba tuđe pokretne stvari</i>	1	3	2	20	11	37
<i>235. Oštećenje tuđe stvari</i>	42	25	22	28	25	142
<i>243. Iznuda</i>	3	4	3	1	7	18
<i>244. Prikrivanje</i>	0	2	0	0	1	3
XXIV. Kaznena djela protiv gospodarstva	0	1	0	0	1	2

XXV. Kaznena djela protiv računalnih sustava, programa i podataka	1	0	10	3	40	54
XXVI. Kaznena djela krivotvorenja	1	1	0	0	4	6
XXX. Kaznena djela protiv javnog reda	15	8	11	5	6	45
UKUPNO	367	290	295	403	431	1786

Iz podataka prikazanih u tablici proizlazi da je ukupan broj prijava kaznenih djela kroz navedeni period u porastu, s iznimkom pada broja prijava djece do 14 godina u 2014. i 2015. godini. 2014. godine je bio najmanji broj prijavljene djece do 14 godina, a najviše ih je bilo prijavljeno 2017. god. Kao i kod maloljetnika, djeca do 14 godina najčešće su prijavljena za ostvarenje obilježja kaznenih djela protiv imovine i to za kazneno djelo teške krađe. Promatrujući 2017. godinu, u usporedbi s ostalim godinama prikazanim u tablici 1, zabilježen je veliki porast u broju prijava za kaznena djela poda glavom XVII. (Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece) (N=29) i pod glavom XXV. (Kaznena djela protiv računalnih sustava, programa i podataka) (N=40). Povećanje broja prijava jasno je vidljivo i kod kaznenog djela krađe, ali ne i kod kaznenog djela teške krađe. Promatrujući 2013. godinu i 2017. godinu pod glavom X. (Kaznena djela protiv života i tijela), ukupan broj prijava je u padu, pa tako i za kaznena djela nanošenja tjelesne ozljede i teške tjelesne ozljede. Promatrujući samo teška kazna djela, može se zaključiti kako se ne radi o velikom broju prijava, ali su ipak ta kaznena djela zastupljena u društvu. Tako je primjerice za kazneno djelo ubojstva (čl. 110. KZ-a) prijavljena samo jedna osoba i to 2015. godine, za osobito teške tjelesne ozljede također je prijavljena samo jedna osoba 2017. godine (čl. 119. KZ-a), dok se za kazneno djelo teške tjelesne ozljede (čl. 118. KZ-a) broj kreće od 3 do 8 prijava godišnje, pa je tako u promatranom razdoblju za to djelo bilo ukupno prijavljeno 24 djece. Iako broj prijava za teška kaznena djela u promatranom periodu nije visok, ipak bi trebali uzeti u obzir da se radi o teškim kaznenim djelima počinjenim od strane djece mlađe od 14 godina te da bi i u takvim slučajevima trebali imati mogućnost procesuiranja i kažnjavanja istih. Navedeni podaci ne prikazuju etiologiju¹⁷⁸

¹⁷⁸ Za više o etiologiji maloljetničke delinkvencije u Hrvatskoj vidjeti Bezić, R. (2017). Juvenile Delinquency in the Balkans. A Regional Comparative Analysis of the ISRD3- Study Findings, u Bartsch i dr. (ur.); 50 Jahre Südwestdeutsche und Schweizerische Kriminologischen Kolloquien; Duncker & Humblot, Berlin, str. 233-243.; Bezić, R. (2014). Juvenile Delinquency in the Balkans: A Regional Comparative Analysis of the ISRD3-Study Findings, u Getoš, Anna-Maria i dr. (ur.);

pada i/ili povećanja prijava djece do 14 godina koji su ostvarili obilježja kaznenih, pa se u tom kontekstu predlaže provođenje empirijskog istraživanja, kako bi se doznali stvarni uzroci takvog ponašanja djece.

Nešto su drugačiji podaci DORH-a¹⁷⁹ o djeci (do 14 godina) koja su prijavljena za ostvarenje obilježaja određenih kaznenih djela, od prezentiranih i analiziranih podataka MUP-a.¹⁸⁰ DORH je dostavio podatke za razdoblje od 2014. do 2016. god. Iz dostavljenih podataka koji su dani zbirno za svaku godinu proizlazi kako je 2014. bilo prijavljeno 453 djece mlađe od 14 godina, 2015. god. 411, te 2016. godine 486 djece.¹⁸¹ Međutim, potrebno je istaknuti kako DORH ne stratificira podatke po vrstama kaznenih djela čija obilježja su djeca ostvarila, pa u tom kontekstu nije moguće vidjeti koja su djela najzastupljenija, odnosno koja kaznena djela djeca do 14 godina najviše čine.

Postavljenu hipotezu (H1) *potrebno je uvesti doli incapax u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo za djecu u dobi od 10 do 14 godina, koja su ostvarila obilježja (težeg) kaznenog djela* nije bilo moguće statistički provjeriti temeljem dostavljenih statističkih podataka MUP-a i DORH-a, jer DORH ne vodi evidenciju s detaljnim statističkim podacima o kaznenim djelima čija obilježja su ostvarila djeca mlađa od 14. godina, a podaci MUP-a su kao brojčani pokazatelji u kontekstu spoznajne vrijednosti gotovo zanemarivi, naročito u pogledu težih kaznenih djela, ali su u kvalitativnom smislu spoznajno značajni, jer ukazuju na rasprostranjenost fenomena da djeca mlađa od 14 godina čine kaznena djela i to neka čak vrlo ozbiljna kaznena djela (ubojsvo i tešku tjelesnu ozljedu). Broj prijava prema stajalištu nekih znanstvenika (*Derenčinović, Getoš*) nije statistički pouzdan pokazatelj stvarne rasprostranjenosti kažnjivih ponašanja u društvu,¹⁸² pa se u tom kontekstu kako je ranije već navedeno hipoteza nije mogla provjeriti, pa samim time niti potvrditi, a niti opovrgnuti.

V PRAKSA ESLJP

Balkan Criminology Series Volume 1: Mapping the Criminological Landscape of the Balkans; Duncker & Humblot, Berlin, str. 429-447.

¹⁷⁹ Podatke je ustupio DORH na zamolbu autorica. Dopis od dana 6. travnja 2018.g. u Zagrebu, broj: A-179/2018, MK/VPR.

¹⁸⁰ Podaci su različiti s obzirom da i MUP i DORH mogu odbaciti prijavu, koja zatim neće biti vidljiva u statističkim podacima sljedeće instance.

¹⁸¹ Razvidno je da podaci MUP-a i DORH-a nisu identični. DORH bilježi više prijava tog fenomena, nego MUP, što je i logično imajući u vidu da se kaznena djela trebaju prijaviti izravno DORH-u, koji onda sabire prijave od svih; od građana, i od drugih nadležnih tijela ovlaštenih postupati i podnijeti prijave kada imaju saznanja o počinjenim kaznenim djelima (npr. policije, inspektorata i dr.).

¹⁸² Derenčinović, D.; Getoš, A.-M. (2008). Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 32.

Europski sud za ljudska prava (dalje: ESLJP) je u nekoliko predmeta odlučivao o pravima maloljetnih počinitelja (ili osumnjičenika) zajamčenih Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljenih sloboda, a među spornim pitanjima je bila i dob koja je nacionalnim zakonodavstvom određena za uspostavljanje kaznene odgovornosti.

U predmetu *Blokhin protiv Rusije*,¹⁸³ dijete od 12 godina je počinilo nekoliko kaznenih djela: kvalificirano razbojništvo i iznudu; neka samostalno, a neka u grupi s drugim maloljetnicima, te je bio smješten u privremeni pritvor u kojem je ostao 30 dana. Međutim, prema zakonodavstvu Rusije i Zakonu o maloljetnicima, maloljetnici su osobe do 18 godine, a dob kaznene odgovornosti je 16 godina života, pa je tamo podnositelj zahtjeva boravio nezakonito. Prema ruskom zakonodavstvu postoji mogućnost uspostavljanja kaznene odgovornosti i za mlađe počinitelje u dobi od 14 godina, ali samo za određena kaznena djela među kojima je i iznuda (čija je on ostvario obilježja, ali je imao 12 godina). ESLJP je u konkretnom predmetu našao povredu članka 3. EKLJP (zabранa mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja) jer je držan u nehumanim i neadekvatnim uvjetima i to nezakonito, što je bilo nečovječno postupanje; članka 5. EKLJP (pravo na slobodu i osobnu sigurnost) jer je bio pritvoren nezakonito i članka 6. EKLJP (pravo na pravično suđenje).

U jednom drugom predmetu o kojem je odlučivao ESLJP, *T. i V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁸⁴ među ostalim spornim pitanjima i povredama konvencije, ukazala se spornom u jednom širem kontekstu diskrecijska ocjena nacionalnih zakonodavstva pri određivanju dobi kaznene odgovornosti. Tako se u tom predmetu spornom pokazala dob podnositelja zahtjeva T. i V.-a, pa su podnositelji zahtjeva istaknuli prigovor da je Ujedinjeno Kraljevstvo određivanjem tako niske dobi kaznene odgovornosti ustvari povrijedilo članak 3. EKLJP. Ujedno su isticali i da je kazneni postupak koji je protiv njih vođen¹⁸⁵ (i to prema pravilima za punoljetne osobe) za njih predstavljalo mučenje, te da je način vođenja postupka (svi u javnosti usu pratili postupak) predstavlja povredu članka 6. EKLJP. Naime, oni su u dobi od deset godina oteli dvogodišnjeg dječaka od majke u trgovačkom centru, vodili su ga okolo nekoliko kilometara, pretukli su ga na smrt i ostavili na tračnicama da ga pregazi vlak.¹⁸⁶ ESLJP je

¹⁸³ Presuda ESLJP *Blokhin protiv Rusije*, zahtjev br. 47152/06, od dana 23. ožujka 2016., dostupno na:

¹⁸⁴ Presuda ESLJP *T. i V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*

¹⁸⁵ Sudilo im se u formalnoj proceduri kao u redovnom kaznenom postupku koji se vodi protiv punoljetnih osoba, iako je inače pravilo da se maloljetnjima kaznenih djela sudi pred posebnim sudom za maloljetnike(mladež-Youth Court) u skraćenom i manje formalnom postupku, tj. neformalno proceduri osim ako se radi o ubojstvu, usmrćenju na mah ili drugim kd za koje je zapriječena kazna zatvora u trajanju od 14 godina i više, kada se sudi pred redovnim sudom (Crown Court) pred sucem i portom.- *Ibid.*, § 28.

¹⁸⁶ *Ibid.*, § 7.

referirajući se na njihovu dob zaključio kako „prema odredbi članka 50. Zakona o djeci i mladima iz 1933. koji je mijenjan članak 16 (1) (1) Zakona o djeci i mladima iz 1963. godine ("Zakon iz 1933."), određena dob za kaznenu odgovornost u Engleskoj i Walesu je deset godina, a mlađe dijete ne može biti proglašeno krivim za kazneno djelo“.¹⁸⁷ Prema njihovom zakonodavstvu za dijete u dobi od deset do četrnaest se pretpostavlja da nije znalo da ono što radi je pogrešno (*doli incapax*), a koja pretpostavka može biti oborena od strane tužiteljstva ako tužiteljstvo dokaže izvan svake razumne sumnje (*beyond reasonable doubt*), drugim riječima s visokim stupnjem vjerljivosti da je dijete u trenutku poduzimanja radnje znalo da je to što čini pogrešno i ozbiljno i različito od dječjih nepodopština.¹⁸⁸ U njihovom predmetu tužiteljstvo je to uspjelo dokazati, a podnositelji zahtjeva su osuđeni na 8 godina zatvora za ubojstvo i otmicu (propisana kazna doživotnog zatvora za ubojstvo).¹⁸⁹ Osnovno je bilo utvrditi jesu li sposobni za suđenje i razumiju li sve što im se stavlja na teret. Pitanje sposobnosti za suđenje, tj. nesposobnosti za suđenje koja može biti uzrokovana primjerice nedovoljnim intelektualnim razvojem se postavlja i kod punoljetnih počinitelja kaznenih djela.¹⁹⁰ Vrlo je važno i utvrditi da osobe protiv kojih se vodi kaznenih postupaka razumiju što im se stavlja na teret i izjave kako se žele braniti. U tom kontekstu je u predmetu *Kunnath v. the State* sud (engleski sud tzv. 'Privy Council') ukinuo presudu kojom je needucirani seljak iz Kerala iz Južne Indije bio osuđen na smrt nakon što se suđenje na Mauricijsu provodilo na jeziku koji nije razumio i dokazi nisu bili prevedeni na jezik koji razumije niti protumačeni od strane tumača. Sud je zaključio da je to od najveće važnosti - da okrivljenik razumije što mu se stavlja na teret i s tim u vezi organizira svoju obranu.¹⁹¹ U vezi sa svim iznesenim ESLJP je zaključio kako određivanje dobi od 10 godina za kaznenu odgovornost nije u suprotnosti s člankom 3. EKLJP (zabранa mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja). Međutim, ESLJP je našao povredu članak 6. EKLJP (prava na pravično suđenje).

Povredu prava na pravično suđenje ESLJP je našao i u predmetu *Salduz protiv Turske*¹⁹² u kojem se odlučivalo o pravu na pravično suđenje (čl. 6. st. 1. i st. 3. EKLJP) u vezi prava na

¹⁸⁷ *Ibid.*, § 27.

¹⁸⁸ *Ibid.*, § 27.

¹⁸⁹ *Ibid.*, § 19.

¹⁹⁰ U takvim slučajevima porota mora prosuditi je li netko sposoban za suđenje uz prethodno vještačenje te osobe i temeljem mišljenje dva vještaka medicinske struke. Temeljem toga porota može odlučiti hoće li suditi ili će se izdati nalog za liječenje u ustanovi. Alternativno može se odgoditi suđenje neograničeno dok osoba ne postane sposobna za suđenje. - *Ibid.*, § 31.

¹⁹¹ "It is an essential principle of the criminal law that a trial for an indictable offence should be conducted in the presence of the defendant. The basis of this principle is not simply that there should be corporeal presence but that the defendant, by reason of his presence, should be able to understand the proceedings and decide what witnesses he wishes to call, whether or not to give evidence and if so, upon what matters relevant to the case against him." – *Ibid.*, § 32.

¹⁹² Presuda ESLJP *Salduz protiv Turske*, zahtj. br. 36391/02, od 27. studenog 2008.; dostupno na: <http://www.advocaat.be/documenten/ordeexpress/2008/23/EHRM%20SALDUZ%20v%20Turkey.pdf> (23.11.2017.)

branitelja, jer bi maloljetni osumnjičenik trebao imati branitelja već od prvog ispitivanja, što maloljetnik u predmetnom slučaju nije imao.¹⁹³

Za razliku od prethodnog slučaja u predmetu *Nortier protiv Nizozemske*,¹⁹⁴ ESLJP nije našao povredu članka 6. st. 1. EKLJP, na koju je ukazivao podnositelj zahtjeva zbog spojene uloge suca koji mu je bio u istrazi, tj. pripremnom postupku i na raspravi.¹⁹⁵

VI ZAŠTO UVESTI DOKTRINU *DOLI INCAPAX*

Maloljetnički kriminal ne treba zanemariti iako nije previše zastupljen u ukupnoj stopi kriminala u Hrvatskoj, jer sudjeluje sa oko 3-4%.¹⁹⁶ Kako se radi o osobama u razvoju, smatra se da se pravovremenim reagiranjem može povoljno utjecati na maloljetne počinitelje da dalje ne čine kaznena djela, a što je vidljivo i iz proklamirane svrhe maloljetničkih sankcija, koja naglasak stavlja na specijalnu prevenciju.¹⁹⁷ S tim u vezi trebalo bi se na vrijeme reagirati kako bi se spriječilo daljnje nedopušteno (kriminalno) djelovanje mladih osoba, jer postoji vjerojatnost da se nepravovremenim reagiranjem povećava opasnost od ponovnog činjenja kaznenih djela od strane tih osoba. Ako (maloljetnički) kaznenopravni sustav nije dovoljno fleksibilan pa ga se ne može pravovremeno aktivirati i reagirati na vrijeme te utjecati na mlade počinitelje da dalje ne čine kaznena djela jer sustav ne ostavlja takvu mogućnost, onda samo preostaje čekati da takva osoba ponovno počini neko kazneno djelo, u vrijeme kada će se sustav moći na nju primijeniti.

Naime, kako je do sada već nekoliko puta spomenuto djeca do 14 god. kazneno ne odgovaraju, nevezano imaju li 7 godina ili 13 godina i 11 mjeseci, i bez obzira na težinu kaznenog djela, njegovu zrelost, te njegovu mogućnost shvaćanja i razumijevanja svojeg ponašanja, kao i mogućnost vladanja svojom voljom, odnosno njegovu faktičnu ubrojivost. To iz razloga fikcije neubrojivosti kod djece mlađe od 14 godina na koju se zakonodavac odlučio. Pretpostavka (ne fikcija) od koje bi se kretalo kod predloženog modela uvođenja *doli incapax* za osobe od 10 do 14 godina je da te osobe nemaju *discernimento* i načelno nisu kazneno

¹⁹³ U tom je slučaju sedamnaestogodišnjak bio priveden i ispitivan zbog navodnog sudjelovanja u protuzakonitim demonstracijama pred istražnim sucem bez branitelja, i tijekom ispitivanja priznao je počinjenje djela.

¹⁹⁴ Presuda ESLJP *Nortier protiv Nizozemske*, zahtj. br. 13924/88, 24. kolovoz 1993.

¹⁹⁵ U tom predmetu je maloljetnik u dobi od 15 godina počinio kazneno djelo silovanja i to neposredno (11 dana) nakon izvršenja kazne maloljetničkog zatvora u trajanju od 6 mjeseci. Bila mu je izrečen smještaj u psihijatrijsku ustanovu u kojoj je proveo tri i pol godine, tako da je bio otpušten iz ustanove sa 19 godina.- za više vidjeti Carić; Kustura (2010b) str. 806-808. Važno je obrazloženje zašto nije došlo do povrede čl. 6. st. 1. EKLJP. - § 33.- 38. *Nortier protiv Nizozemske*

¹⁹⁶ Za više vidjeti Getoš Kalac, A.-M.; Bezić R. (2017). Criminology, Crime and Criminal Justice in Croatia, European Journal of Criminology, 14:2, str. 242-266.

¹⁹⁷ Čl. 6. ZSM-a

odgovorne, ali se ipak u pojedinim slučajevima kada okolnosti počinjenog djela to iziskuju može utvrđivati *discernimento i doli capax* kod tih osoba.

Discernimento nije novi institut, začeci njegove primjene sežu u 6. stoljeće (Justinijanov zakonik), a afirmira se u 18. i 19. stoljeću kada se po prvi put usvaja u Toskanskom zakoniku 1786. god. prema idejama *Beccarie*. Začeci instituta sličnih *discernimentu* uočavaju se u rimskom pravu kod doktrine *doli capax* (utvrđivanja sposobnosti za krivnju), *dolus malus*-a i uvođenja doktrine *malitia suplet aetatem* (zla namjera nadomješta dob) u srednjem vijeku. Međutim, *discernimento* nije bio u primjeni na područjima Hrvatske, jer ga austrijski Kazneni zakon iz 1852. god., kao niti naredni zakoni koji su uređivali materiju (maloljetničkog) kaznenog prava nisu poznavali niti propisivali. Doduše postojala naznaka mogućnosti njegovog uvođenja u tzv. Derenčinovoj osnovi iz 1879. god., ali taj nacrt zakona nije nikada stupio na snagu. Cvitanović ističe kako smatra da *discernimento*, nije stvar prošlosti i da se i danas u javnosti ističu zahtjevi njezinog uvođenja i primjene u domaćem pravu.¹⁹⁸ *Discernimento* bi danas trebalo izjednačiti s ubrojivošću, jer se u povijesti njegovo utvrđivanje ograničavalo samo na utvrđivanje intelektualne (kognitivnu) sastavnice ubrojivosti, odnosno razumijevanje značenja svojeg postupanja. *Discernimento*, je ustvari obrnuta strana općeg instituta-neubrojivosti. Kod utvrđivanja *discernimenta* polazi se od negativne prepostavke da osoba nije ubrojiva (zbog svoje dobi sto implicira i intelektualni razvoj počinitelja), pa se primjenom tog instituta utvrđuje suprotno. Kod utvrđivanja neubrojivosti se polazi od prepostavke da je osoba ubrojiva pa se raznim metodama (u Hrvatskoj je usvojena biološko -psihološka)¹⁹⁹ utvrđuje suprotno- da nije. Upravo je utvrđivanje postojanja *discernimenta*, ključan kod postavke uvođenja *doli incapax* u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo.

Discernimento postoji i danas u kaznenopravnim sustavima zemalja zapadnoeuropskog kontinentalnog kruga. Belgija primjerice primjenjuje institut *discernimenta* na sve osobe mlađe od 18 godina, pa se za nju navodi kako ima najširi raspon primjene tog instituta u odnosu na sve druge države koje primjenjuju taj institut. Francuska primjerice primjenjuje *discernimento* na osobe od 10 do 13 godina, a 13 godina je minimalna dob kaznene odgovornosti. U tom kontekstu se razmatra mogućnost uvođenja takvog prijelaznog režima s primjenom doktrine, tj. načela *doli incapax* i *discernimenta* i u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo za djecu koja ostvare obilježja ponajprije (težih) kaznenih djela *delicta per se*.

¹⁹⁸ Predgovor Zakona o sudovima za mladež s osvrtom na novine 2011.-2013.; dostupno na: <http://www.zakonosudovimazamladez.uszm.hr/> (11.6.2018.)

¹⁹⁹ Horvatić; Derenčinović; Cvitanović (2017), str. 79.

S druge strane brojne države ne poznaju *discernimento*, nego imaju (apsolutno) određenu granicu kaznene dogovornosti vrlo nisko, pa tako primjerice u Škotskoj je ta granica određena na 8 godina, Malti 9, Velikoj Britaniji i Švicarskoj 10 godina.

Činjenica je da u Hrvatskoj prema analiziranim statističkim podacima nema previše slučajeva u kojima bi se imala primjeniti doktirna *doli incapax* u Hrvatskom (maloljetničkom) kaznenom pravu. U tom kontekstu hipoteza *potrebno je uvesti doli incapax u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo za djecu u dobi od 10 do 14 godina, koja su ostvarila obilježja (težeg) kaznenog djela* se nije mogla statistički provjeriti zbog brojčano irelevantnih podataka. Međutim, iz statističkih podatka vidi se da je bilo počinjeno jedno ubojstvo od strane djeteta mlađeg od 14 godina i to 2015. god. U toj situaciji je bila potpuno onemogućena reakcija pravosudnog sustava i primjena kaznenog (maloljetničkog) prava. Smatra se kako je vrlo važno imati mogućnost postupanja u takvim slučajevima. S tim u vezi nije jasno zašto se apriori onemogućuje postupanje u svim slučajevima dječjeg kriminala pa i onda kada bi možda postojao *discernimento*. Jasno je da je vrlo mala razlika između osoba koje imaju 13. godina i 11 mjeseci i onih koji imaju 14 godina. Jedni ostaju u sferi potpunog isključena od primijene kaznenog prava, dok se na druge ima primjeniti kazneno pravo. Ne bi li bilo pravednije da se i u takvim slučajevima u kojima počinitelj ima 13 god i 11 mjeseci ukoliko se utvrditi postojanje *discernimento* primjenjuje kazneno pravo na tu osobu? Takav sustav s prijelaznim režimom između kaznene neodgovornosti i kaznene odgovornosti, bi bio pravedniji i vise prilagođen stvarnom stanju stvari, jer postojeća umjetno povučena dobna granica od 14 godina, nije dovoljno fleksibilna za rješavanje i postupanje u kaznenom pravu. Određena je kao zid koji dijeli neodgovorne od odgovornih bez obzira na njihovu zrelost, stupanj svijesti, mogućnost shvaćanja i vladanja svojom voljom, odnosno (stvarno) postojanje ubrojivosti, tj. *discernimenta*. U tom pogledu vrlo je važno da postoji mogućnost primjene maloljetničkog kaznenog prava i u takvim ozbiljnim slučajevima dječjeg kriminala, nevezano je li njihova zastupljenost u društvu velika ili nije, a kako to postoji i u nekim usporednim zakonodavstvima. U tom kontekstu postavljena hipoteza smatra se provjerenom i potvrđenom.

Uvođenje doktrine *doli incapax* ne znači nužno i obvezu provođenja neformalnoga postupka prema ZSM-u (koji je sam po sebi već blaža varijanta postupka od postupaka prema općem kaznenom pravu) u svim takvim slučajevima, jer je i dosadašnja praksa bila takva da se velik postotak maloljetničkog kriminala rješavao primjenom načela svrhovitosti (oko 60%) i nije se uopće provodio kazneni postupak, nit su te osobe ulazile u kaznenopravnu statistiku i evidenciju. S druge strane provođenje kaznenog postupka prema tim osobama ne znači i ne

podrazumijeva nužno i izricanje strogih maloljetničkih sankcija, nego odgovarajućih i odvraćajućih sankcija koje su razmjerne težini počinjenog djela i svim osobinama ličnosti počinitelja.²⁰⁰ Izvjesnost kažnjavanja je ono čime se ostvaruje (specijalna i generalna) prevencija kao jedan vid svrhe kažnjavanja, a ne strogoća kažnjavanja. Zasigurno postupanje pravosuđa ima drugačiju dimenziju i drugačije utječe na maloljetnike (djecu) od postupanja nepenalnih tijela. To se ne misli u negativnom smislu nego u pozitivnom, kao neka vrsta šok terapije. Osobe koje „prođu kroz postupak“ lakše će shvatiti nedopuštenost svojeg postupanja i ozbiljnost svojih (ne)djela.

S tim u vezi većina stranih maloljetničkih zakonodavstva (izuzev Austrije i Velike Britaniju) ima uveden tzv. *welfare system* ili sustav koji je orijentiran na dobrobit djeteta, odnosno postupanje u najboljem djetetovom interesu. Međutim, najbolji interes djeteta je vrlo širok i nedovoljno definiran pojam, a to što je najbolji djetetov interes mora se utvrđivati u svakom pojedinom slučaju. Tako ne mora nužno značiti da ' prolaz djeteta kroz kazneni sustav' nije njegov najbolji interes. Možda će upravo to biti ključno kako bi ga se odvratilo od daljnog činjenja kaznenih djela. Do sličnog zaključka, ali vezano za adolescente (mlađe punoljetnike 18-21) u Njemačkoj, su došli *Pichler i Römer te Jehlea, Heinza i Sutterera* temeljem provedenog istraživanja 2003.²⁰¹ Upravo u tom kontekstu moraju postojati što veće mogućnosti primjene sustava maloljetničkog kaznenog prava i to na što fleksibilniji način. Tako *Cvitanović* navodi kako je vrlo „važno pitanje dovoljne prilagodljivosti sustava koji će omogućiti oživotvorene ideje o doista posebnom statusu maloljetnika u kaznenom pravu, bilo da su ti mlađi ljudi počinitelji ili žrtve odnosno oštećenici kaznenog djela. Upravo je fleksibilnost sustava, uključivo i segment izvršenja maloljetničkih sankcija, njegova sposobnost odgovoriti na izazove suvremene fenomenologije maloljetničkog i kriminaliteta na štetu maloljetnika, u konačnome - *nota bene* u praksi - i onaj atribut o kojemu ovisi njegova uspješnost“.²⁰²

LITERATURA

²⁰⁰ Beccaria, C. (2008). On Crimes and Punishments and Other Writings. University of Toronto Press, str. 17., 49.

²⁰¹ Pichler i Römer u svojem radu, pozivaju se se na studiju provedenu od Jehlea, Heinza i Sutterera 2003. godine analizom službene statistike o recidivizmu za razdoblje 1994-1998. Njihovo istraživanje upućuje na zaključak kako primjena općeg kaznenog prava (ne maloljetničkog kaznenog prava) smanjuje adolescentski recidiv. Rezultati istraživanja su pokazali da je veća stopa recidiva onih adolescenta koji su suđeni prema maloljetničkom kaznenom pravu (79%), od onih koji su suđeni prema kaznenom pravu (43,6%), te da je manja vjerojatnost da će oni kojima je suđeno prema kaznenom pravu, ponovno počiniti kazneno djelo, od onih kojima je suđeno prema maloljetničkom kaznenom pravu. Ovakvi podaci i zaključci su u suprotnosti s podacima većine istraživanja koja su bila provedena na području Sjedinjenih Američkih Država. - Pichler, S.; Römer, D. (2011). Juvenile Law and Recidivism in Germany - New Evidence from the Old Continent, str. 3., 5., 6., 8., 31., 33.; dostupna na: http://conference.iza.org/conference_files/riskonomics2011/roemer_d6701.pdf (23.1.2018).

²⁰² *Ibidem*.

1. Aebi, M.F. i dr. (2018). European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2014, 5 izdanje, 2nd revidirani tisak, str. 404., dostupno na: http://wp.unil.ch/europeansourcebook/files/2018/03/Sourcebook2014_2nd_revised_priting_edition_20180308.pdf (20.4.2018.)
2. Albrecht, H.-J. (2002). Juvenile Crime and Juvenile Law in the Federal Republic of Germany, u (ur.) Winterdyk, J.A., Juvenile Juastice Systems: International Perspectives, Canadian Scholars' Press Inc., str. 171-206.
3. Beccaria, C. (2008). On Crimes and Punishments and Other Writings. University of Toronto Press.
4. Bezić, R. (2014). Juvenile Delinquency in the Balkans: A Regional Comparative Analysis of the ISRD3-Study Findings, u Getoš, Anna-Maria i dr. (ur.); Balkan Criminology Series Volume 1: Mapping the Criminological Landscape of the Balkans; Duncker & Humblot, Berlin, str. 429-447.
5. Bezić, R. (2017). Juvenile Delinquency in the Balkans. A Regional Comparative Analysis of the ISRD3- Study Findings, u Bartsch i dr. (ur.); 50 Jahre Südwestdeutsche und Schweizerische Kriminologischen Kolloquien; Duncker & Humblot, Berlin, str. 233-243.
6. Božićević- Grbić, M.; Roksandić Vidlička, S. (2011). Reforma maloljetničkog kaznenog prava i sudovanja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18, br. 2, str. 679-715.
7. Bruckmüller, K.; Schumann, S. (2015). Of Justice and Juveniles in Austria: Achievements and Challenges, u Winterdyk, J.A. (ur.), Juvenile Juastice: International Perspectives, Models, and Trends. CRC Press, str. 25-54.
8. Carić, A. (2002). Mlađe osobe u kaznenom pravu (počinitelji i žrtve), Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb.
9. Carić, A. (2004). Zakon o sudovima za mladež i odredbe o maloljetnicima u Zakonu o prekršajima s komentarskim bilješkama, poveznicama i sudskom praksom, Zagreb, str. 3.,4.
10. Carić, A. (2009). Mlađi punoljetnici i dugotrajni zatvor: Quo vadis Hrvatsko maloljetničko kazneno zakonodavstvo?, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, br. 3, str. 507-511.

11. Carić, A.; Kustura, I. (2009). Sudovi za mladež: ustrojstvo, sastav i nadležnost prema Zakonu o sudovima za mladež, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 16, broj 2, str. 857-894.
12. Carić, A.; Kustura, I. (2010a). Kamo ide maloljetničko kazneno zakonodavstvo? – 1. dio, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 47, br. 3., str. 605-620.
13. Carić, A.; Kustura, I. (2010b). Kamo ide maloljetničko kazneno zakonodavstvo? – 2. dio, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 47, br. 4., str. 792-801.
14. Castaignede, J.; Pignoux, N. (2010). France, u Dünkel, F.; Grzywa, J.; Horsfield, P.; Pruin, I. (ur.), Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments; Vol. 1 Mönchengladbach, Germany: Forum Verlag Godesberg. Schriften zum Strafvollzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie., 36 (2), str. 483-546.
15. Christiaens, J.; Dumortier, E.; Nuytiens, A. (2010). Belgium, u Dünkel, F.; Grzywa, J.; Horsfield, P.; Pruin, I. (ur.), Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments; Vol. 1 Mönchengladbach, Germany; Forum Verlag Godesberg , Schriften zum Strafvollzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie., 36 (2), str. 99-130.
16. Cvjetko, B.; Singer, M. (2013). Kaznenopravna zaštita djece, Zagreb.
17. Derenčin, M. (1879). Osnova novoga Kaznenog zakona o zlocinstvih i prestupcijih za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, Narodne Novine, Zagreb.
18. Derenčinović, D.; Getoš, A-M. (2008). Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
19. Dünkel, F. (2002). Le droit pénal des mineurs en Allemagne : entre un système de protection et de justice. Déviance et Société, br. 3 (Vol. 26), str. 297 - 313; dostupno na: <https://www.cairn.info/revue-deviance-et-societe-2002-3-page-297.htm> (28.11.2017.).
20. Dünkel, F. (2010). Germany, u Dünkel, F.; Grzywa, J.; Horsfield, P.; Pruin, I. (ur.), Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments; Vol. 2 Mönchengladbach, Germany: Forum Verlag Godesberg. Schriften zum Strafvollzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie., 36 (2), str. 547-622.
21. Dünkel, F. (2014). Juvenile Justice Systems in Europe- Reform developments between justice, welfare and 'new punitiveness'. Kriminologijos studijos, br. 1, str. 31- 76.; dostupno na: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/196/articles/3676/public/31-76.pdf> (22.1.2018.).

22. Edelbacher, M. (2003). Crime Prevention: A Community Policing Approach, u Lab, S.P.; Das, D.K. (ur.), International Perspectives on Community Policing and Crime Prevention, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, str. 14-27.
23. Edelbacher, M.; Fenz, C. (2002). Juvenile Justice Systems: An Austrian Perspective, u Winterdyk, J.A. (ur.), Juvenile Juastice Systems: International Perspectives, Canadian Scholars' Press Inc., str. 1-28.
24. Gelsthorpe, L.; Kemp, V. (2015). Juvenile justice: England and Wales, u Winterdyk, J.A. (ur.), Juvenile Juastice: International Perspectives, Models, and Trends. CRC Press, str. 343-368.
25. Getoš Kalac, A.-M.; Bezić R. (2017). Criminology, Crime and Criminal Justice in Croatia, European Journal of Criminology, 14:2, str. 242-266.
26. Haverkamp, R. (2010). Sweden, u Dünkel, F.; Grzywa, J.; Pruin, I.; Šelih, A. (ur.), Juvenile justice in Europe – Legal aspects, policy trends and perspectives in the light of human rights standars, u: Juvenile Justice Systems in Europe, Current Situation and Reform Developments, Vol. 3, Forum Verlag Godesberg, str. 1329-1363.
27. Hebeisen, D. (2010). Switzerland, u Dünkel, F.: Grzywa, J.: Horsfield, P.: Pruin, I. (ur.), Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments; Vol. 1 Mönchengladbach, Germany: Forum Verlag Godesberg. Schriften zum Strafvollzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie., 36 (2). 2010, str. 1363-1414.
28. Horvatić, Ž. (2001). Kazneno pravo-opći dio, Zagreb.
29. Horvatić, Ž.; Cvitanović, L.; Novoselec, P. (2002), Rječnik kaznenog prava, Masmedia, Zagreb.
30. Horvatić, Ž.; Derenčinović, D.; Cvitanović, L. (2016). Kazneno pravo-opći dio I, kazneno pravo i kazneni zakon, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
31. Horvatić, Ž.; Derenčinović, D.; Cvitanović, L. (2017). Kazneno pravo- opći dio II – Kazneno djelo i kaznenopravne sankcije. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
32. Kambovski, V. (2002). Penal treatment of juvenile offender's u Comparative analysis of juvenile justice legislation, UNICEF, Skopje.
33. Knjiga Četvrta Statut grada Splita (1998). Književni krug. Split.
34. Novoselec, P.; Bojanić, I. (2013). Opći dio kaznenog prava, Zagreb.
35. Pichler, S.; Römer, D. (2011). Juvenile Law and Recidivism in Germany - New Evidence from the Old Continent, dostupna na:
http://conference.iza.org/conference_files/riskonomics2011/roemer_d6701.pdf
(23.1.2018).

36. Pilgram, A.; Bruckmüller, K.; Stummvoll, G. (2006). Austria, u Dünkel, F.; Grzywa, J.; Horsfield, P. i Pruin, I., Juvenile Justice Systems in Europe: Current Situation and Reform Developments; Vol. 1 Mönchengladbach, Germany: Forum Verlag Godesberg. Schriften zum Strafvollzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie., 36 (2). 2010, str. 41-99.
37. Pruin, I.: Aebersold, P.: Weber, J. (2017), Switzerland, u Decker, S.H.: Marteache, N. (ur.), International Handbook of Juvenile Justice, Springer, 2017., str. 473-496.
38. Radić, I. (2016). Sustav maloljetničkih sankcija, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
39. Radits, S. (1897). Correctionalisatio, Mjesečnik, br. 21, str. 283–291.
40. Rittossa, D.; Božićević-Grbić, M. (2012). Zakon o sudovima za mladež- reformski zahvati i praktične dileme. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu , Zagreb: Hrvatsko udruženje za kazneno pravo i praksu, 19, 2, str. 615-639
41. Sarnecki, J; Estrade, F. (2006). Keeping the Balance Between Humanism and penal punitivism: recent Trends in Juvenile Delinquency and Juvenile Justice in Sweden u Junger-Tas, Decker, S.H. (ur.), International Handbook of Juvenile Justice, str. 473-502.
42. Stando-Kawecka, B. (2010). Poland, u Dünkel, F., Grzywa, J., Pruin, I., Šelih, A., (ur.), Juvenile Justice Systems in Europe, Current Situation and Reform Developments, Vol. 2, Forum Verlag Godesberg, str. 991-1026.
43. Šilović, J. (1900). Zapanjena i zločinačka mladež, Zagreb.
44. Terrill, R. J. (2016). World Criminal Justice Systems, A Comparative Survey, France, ninth ed., Routledge.
45. Walgrave, L. (2002). Juvenile Justice in Belgium, u Winterdyk, J.A. (ur.), Juvenile Justice Systems: International Perspectives, Canadian Scholars' Press Inc., str. 29-60.
46. Wyveldens, A. (2006). The French Juvenile justice System, u Junger-tas, J. ; Decker, S. (ur.), International Handbook of Juvenile Justice, Springer, str. 173-186.
47. Zagorec, M. (2017). Problematika postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Policija i sigurnost, godina 26., br. 4., str. 283.-301.

Dr.sc. Marta Dragičević Prtenjača*

Reana Bezić**

PERSPECTIVE IN INTRODUCING THE DOCTRINE *DOLI INCAPAX* IN CROATIAN JUVENILE JUSTICE SYSTEM

1.02 Review Article

UDK: 343.91-053.5(497.5)

Summary

The paper discusses the possibility of introducing the doctrine *doli incapax* in Croatian juvenile justice system for children who have realized the essence and the characteristics of the (serious) criminal offence at the age of 10-14 years, if *discernimento* is established in such cases. In these cases, juvenile justice system should be applied, but it does not necessary means, the severe punishment should be imposed. Current legal provisions do not allow application of juvenile justice system on children under the age of 14 who have realized the essence and the characteristics of the (serious) criminal offence. In this context, historical legal sources will be consulted, cross-national comparison of juvenile justice system will be made and the practice of the competent (judicial) authorities in Croatia will be analysed.

Key words: Juvenile Justice System, Doctrine '*doli incapax*', *Discernimento*

* Dr.sc. Marta Dragičević Prtenjača, docentica na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: mdragicev@pravo.hr.

** Reana Bezić, mag. iur., član Max Planck partnerske grupe za „Balkan kriminologiju“, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu: r.bezic@balkan-criminology.eu.